

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

ASTA JUKNEVIČIŪTĖ
(VEIKLOS AUDITAS)

**ŽALIOSIOS GIRIOS GAMTOTVARKOS PLANO AUDITO
ORGANIZAVIMAS IR JO REIŠMĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. habil. dr. Vida Motiekaitytė

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. BENDRA LITERATŪROS APŽVALGA.....	6
1.1. Gamtos apsaugos audito bendra charakteristika	6
1.2. Aplinkos apsaugos auditą reglamentuojantys tarptautiniai teisės aktai	8
1.3. Aplinkos apsaugos auditą reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai	9
1.4. Aplinkos apsaugos auditą reglamentuojantys nacionaliniai teisės aktai	10
1.5. Planų vertinimo metodikos	11
1.6. Užsienio šalių gamtosauginių auditų pavyzdžiai	14
2. ŽALIOSIOS GIRIOS PROJEKTO VALDYMO MECHANIZMAI	16
2.1. Gamtotvarkos planai Lietuvoje	16
2.1.1. Žaliosios girios gamtotvarkos plano bendra charakteristika	16
2.1.2. Institucijos, atsakingos už Žaliosios girios gamtotvarkos plano valdymą.....	20
2.2. Žaliosios girios poligono bendra charakteristika	21
2.3. Tvarkymo priemonės, kurios turėtų būti jau įgyvendintos iki 2010 m.	23
3. GAMTOSAUGINIS AUDITAS.....	26
3.1. Gamtosauginio audito galimas modelis.....	26
3.2. Žaliosios girios audito ataskaita.....	28
4. EKSPERTŲ APKLAUSOS ANALIZĖ.....	42
IŠVADOS.....	47
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI	49
LITERATŪROS SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA.....	54
SUMMARY	55
PRIEDAI	56

IVADAS

Gamta yra nuolat kintanti: vienos vertybės išlieka, kitos sparčiai nyksta. Dar prieš kelis šimtmečius žmogaus vykdoma veikla nebuvo tokia intensyvi, buvo taupiai naudojami gamtos ištekliai. Tačiau plėtojant pramonę, energetiką, greitai augant miestams, didėjant transporto srautui, išteklių gavyba ir tarša tapo spartesnė. Dėl šių priežasčių sutriko gamtos procesų balansas ir ėmė nykti kai kurie augalai, gyvūnai bei jų bendrijos. Iš kilo būtinybė imtis aktyvios aplinkos apsaugos ir gamtotvarkos, nes užsienio praktika parodė, kad laikantis pasyvios pozicijos, galima negrižtamai prarasti daug svarbių gamtos vertybių.

Europos Sąjunga suprato gamtinių vertybių reikšmę ir prieš daug metų susirūpino aplinkos apsauga, kai tarptautiniu mastu buvo atkreiptas dėmesys į vis didėjančią žalą gamtai bei jos ištekliams, įtakotą mūsų gyvenimo būdo. Europos Sąjunga žengė žingsnį šia kryptimi, įkurdama teritorijų tinklą, vadinamą Natura 2000. Tinklui priskiriamos teritorijos nustatytos direktyvoje dėl paukščių ir buveinių. Aplinkos apsauga ir ekonominė veikla turi būti derinama visur, ypač nustatytose teritorijose. Lietuva, ne taip jau seniai tapusi ES nare, aktyviai stiprina pozicijas šioje srityje: organizuoja aplinkos apsaugą, rengia gamtotvarkos planus, vykdo jų įgyvendinimą, monitoringą, ruošiasi planų peržiūrai, auditui.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad gamtotvarka yra sudėtinė aplinkotvarkos dalis. Tai šiek tiek siauresnė sąvoka nei aplinkotvarka ir apima rūšių, bendrijų ir ekosistemų bei jų procesų tvarkymą ir valdymą. Gamtotvarkos veikloms vertinti taikomas gamtosauginis auditas [19].

Vykdamas Natura 2000 projektą, gamtosauginis auditas tampa vis aktualesnė tema Lietuvoje, bet dar pakankamai nauja. Ši sritis kol kas nėra labai išplėtotą, trūksta informacijos, nėra nustatytų standartų, patyrusių specialistų. Taigi šio darbo tyrimo problemą galima būtų įvardinti kaip gamtosauginio audito atlikimo modelio nebuvimą. Todėl tikslinga nagrinėti pasirinktą gamtotvarkos planą, jo įgyvendinimą, atlikti vertinimą pagal iš anksto paruoštus gamtosauginio audito klausimus, iširti audito organizavimo būtinumą. Šio baigiamojo darbo naujumas yra tai, kad bus atliktas pirmasis gamtotvarkos plano auditas ir išvados galės būti pateikiamos atsakingoms už plano vykdymą institucijoms. Jos galės įvertinti, ar gamtotvarkos plano darbai yra pilnai įgyvendinami ir ar būtina įdėti daugiau pastangų siekiant nustatytų tikslų.

Tyrimo metodai: teisingai panaudoti tyrimo metodai lemia ne tik tyrimo kryptingumą, bet ir viso tyrimo proceso veiksmingumą. Vienas pagrindinių taikytų empirinių metodų yra aplinkos apsaugos *dokumentų analizės metodas*, kurio pagalba atskleista gamtos apsaugos organizavimo esmė, iširti kai kurie Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos teisės aktai, gamtos apsaugos vertinimo ataskaitos, tiesiogiai susijusios su nagrinėjama tema. Šio metodo pagalba magistro baigiamajame darbe išlaikyta objektyvi pozicija tiriamos temos atžvilgiu.

Tam, kad tyrimas būtų tikslesnis bei visapusiškas, remtasi ir *interview metodu*. Nestruktūrizuoto interviu forma kalbinti su Žaliosios girios gamtotvarkos plano rengimu ir vykdymu susijusių valstybinių institucijų (AM, VSTT, KRPD, PMU) atstovai, taip pat plano rengėjas P. Kurlavičius, matininkas V. Žemaitis. Šio metodo dėka patikslinti kitais metodais gauti duomenys. O tyrimo patikimumas užtikrinamas taikant ekspertinę apklausą.

Darbo tikslas: įvertinti veiklos planavimo, organizavimo, numatytų uždavinių vykdymo, atskaitomybės ir kontrolės procesus, siekiant nustatyti, ar Krekenavos regioninio parko direkcijos organizuojami ir vykdomi Žaliosios girios gamtos apsaugos darbai garantuoja, kad bus pilnai įgyvendinti gamtotvarkos planu nustatyti uždaviniai ir pasiekti rezultatai. Taip pat sužinoti ekspertų nuomonę nagrinėjamu gamtosauginio audito klausimu.

Darbo uždaviniai:

- 1) nustatyti gamtosaugos audito teisinį reglamentavimą;
- 2) paanalizuoti veiklas, susijusias su gamtotvarkos planų kūrimu ir įgyvendinimu;
- 3) Žaliosios girios pavyzdžiu įvertinti gamtotvarkos plane nustatytų uždavinių vykdymą;
- 4) pateikti galimą audito modelį ir atlikti gamtosauginį auditą Žaliosios girios teritorijoje;
- 5) atlikti ekspertinę apklausą, siekiant išsiaiškinti gamtosauginio audito organizavimo tikslingumą ir jo reikšmę;
- 6) pateikti pasiūlymus dėl Žaliosios girios tvarkymo plano valdymo tobulinimo.

Darbo hipotezė: gamtosauginis auditas padeda nustatyti, kiek yra įgyvendinti plane numatyti uždaviniai, išsiaiškinti jų tinkamumą, nevykdymo priežastis bei numatyti įgyvendinimo gerinimo galimybes.

Norint suprasti, ką reiškia nagrinėjama darbo tema „Žaliosios girios gamtotvarkos plano audito organizavimas ir jo reikšmė“, reikia suprasti, ir ką reiškia atskirų sąvokų reikšmės:

Gamtotvarkos planas – strateginio planavimo dokumentas, kuriame įvertinta ir apibūdinta saugomos teritorijos arba jos dalies ekologinė būklė, kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo problemos ir galimybės, saugomos nykstančių gyvūnų, augalų ir grybų rūšys, jų buveinės ir natūralios buveinės, nustatyti teritorijos tvarkymo tikslai, tvarkymo ir apsaugos priemonės, joms įgyvendinti reikalingos lėšos ir vykdytojai [43].

Gamtosauginis auditas – procesas, per kurį vertinama, ar gamtotvarkos plane tinkamai nustatyti tikslai, uždaviniai, tvarkymo ir apsaugos priemonės, ar tvarkymo ir apsaugos priemonės tinkamai įgyvendinamos, ar gamtotvarkos plano vykdytojas tinkamai naudoja tvarkymo ir apsaugos priemones įgyvendinti skirtas lėšas ir kitus išteklius [11].

Tvarkymo efektyvumo vertinimas – supaprastintas gamtosauginio audito procesas, per kurį vertinami tik gamtotvarkos plane nustatyti tikslai, uždaviniai, tvarkymo ir apsaugos priemonės ir tinkamas jų įgyvendinimas [11].

Natura 2000 – Europinis saugomų gamtinių teritorijų tinklas, steigiamas įgyvendinant ES Paukščių ir Buveinių direktyvas [38].

Darbe naudojami sutrumpinimai:

AAM – Aplinkos apsaugos ministerija;

AM – Aplinkos ministerija;

BAST – Buveinių apsaugai svarbios teritorijos;

EB – Europos Bendrija;

ES – Europos Sąjunga;

EUROSITE – Europos saugomų teritorijų asociacija;

IUCN – Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga;

KRPD – Krekenavos regioninio parko direkcija;

LR – Lietuvos Respublika;

LRK – Lietuvos Raudonoji knyga;

NVO – Nevyriausybinės organizacijos;

PAST – Paukščių apsaugai svarbios teritorijos;

PMU – Panevėžio miškų urėdija;

PST – paukščiams svarbios teritorijos;

RAPPAM – greitasis saugomų teritorijų tvarkymo įvertinimas;

VSTT – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba;

WWF – Pasaulio gamtos fondas.

1. BENDRA LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Gamtos apsaugos audito bendra charakteristika

Gamtos apsaugos strategija Lietuvoje pradėta formuoti dar 1982 – 1984 metais, kuomet buvo patvirtinta Lietuvos kompleksinė gamtos apsaugos schema iki 2000 metų. Nauja Lietuvos aplinkos apsaugos strategija parengta 1994 – 1995 metais, dalyvaujant AAM, kitų ministerijų, mokslinių ir projektavimo institucijų specialistams [15].

Terminas „gamtos apsauga“ reiškia priemonių sistemą, sąveikai tarp žmogaus veiklos ir gamtinės aplinkos palaikyti. Ji padeda racionaliai naudoti bei atkurti gamtos išteklius, gyvosios ar negyvosios gamtos elementus (augaliją, gyvūniją, įskaitant buveines, žemės paviršių ir jos gelmes, kuriuos žmogus naudoja savo reikmėms), saugoti gamtą nuo kenksmingo tiesioginio ar netiesioginio ūkinės veiklos poveikio [37].

Norint žengti toliau ir nedaryti esminių klaidų, neprarasti saugomų vertybių, laikas nuo laiko reikia įvertinti situaciją, atliktus darbus. Būtina pasitikrinti, ar einame teisingu keliu, išsiaiškinti tendencijas, specialistų pasirengimą, darbo suvokimą [28].

Aplinkosauginis auditas pirmiausia buvo pradėtas atlikinėti JAV praėjusio amžiaus septinto dešimtmečio pabaigoje [32]. Buvo tikrinama, ar kompanijos veikla ir jos lėšų panaudojimas atitinka Amerikos aplinkos įstatymams ir reglamentams. Aplinkosauginis auditas yra sistemingas, dokumentais pagrįstas objektyviai gautų ir įvertintų įrodymų patikrinimas, siekiant nustatyti, ar konkreti aplinkos apsaugos veikla, įvykiai, sąlygos, vadybos sistemos arba informacija apie šiuos dalykus atitinka audito kriterijus, ir šio veiksmo rezultatų pranešimas klientui [15].

Įvairiose šalyse gamtotvarkos veiksmų įgyvendinimas vertinamas skirtingai. Vienose atliekama tik darbų peržiūra, kitose vertinamas tvarkymo darbų efektyvumas, dar kitose vykdomas gamtosauginis auditas. Taip pat gali būti daromi minėti trys vertinimai [20].

Vertinimai atliekami norint pagerinti plano vykdymą. Be to, paprastai siekiama patobulinti valdymą, padidinti atsakomybę ir padėti tikslingai paskirstyti biudžetines lėšas. Taip pat padeda nustatyti privalumus ir trūkumus, gerina vykdymo skaidrumą bei valdymą, nustato, kokie procesai ar veiksmai vykdomi nepakankamai gerai, kaip į tvarkymo veiksmus reaguoja suinteresuoti asmenys [21].

Gamtosauginis auditas yra formalizuotas, teisiškai apibrėžtas vertinimas ir ne visose šalyse jis įteisintas. Tai kur kas sudėtingesnė ir labiau reglamentuota procedūra, reikalaujanti daugiau lėšų nei vertinimas. Jį gali atlikti tik kvalifikuoti gamtosaugos auditoriai, turintys reikiamų žinių ir įgūdžių, todėl tokiu būdu užtikrinama kokybė, objektyvumas bei prisiimama atsakomybė už išreikštą nuomonę. Tvarkymo darbų efektyvumo vertinimo kokybė priklauso nuo

parinktų specialistų patirties, esamos informacijos, laiko, resursų, vertinamo objekto. Taigi tiek auditas, tiek vertinimas turi ir plusų, ir minusų, todėl kuri taikyti priklauso nuo galimybių, turimų išteklių ir norimo gauti rezultato.

Dalis organizacijų pačios numato gamtosauginio audito reikalavimus, kitos naudojasi tarptautinių organizacijų parengtais reikalavimais. Kadangi toks auditas dažnai atliekamas savanoriškai, tai tokiu atveju reikalavimams neteikiama tiek daug reikšmės. Svarbiausia užduotis yra deramai patikrinti, kaip vykdoma veikla atitinka organizacijai iškeltus tikslus ir uždavinius [19].

Atlikimo laikas ir dažnumas priklauso nuo vadovavimo projektui pobūdžio, vadovaujančiosios organizacijos poreikių ir vykstančių pokyčių spartos. Auditas gali apimti kokybės kontrolę, t. y. išlaidas, skirtą laiką ir vadovavimo saugomoje teritorijoje atliktiems darbams veiksmingumą bei spėjamas visokių pokyčių priežastis, nustatytas nagrinėjant surinktus ilgalaikių tyrimų duomenis [42].

Gamtosauginis, kaip ir kitoks, auditas gali būti vidinis ir išorinis. *Vidinį auditą* atlieka pati organizacija (jos darbuotojai), norėdama pasitikrinti veiklos atitiktį. Taip pat ji gali atlikti patyrę saugomų teritorijų specialistai kartu su planą rengusios grupės darbu vadovu bei pasitelkę patyrusių gamtotvarkos specialistų [20]. Siūloma, kad jie tvarkomus objektus lankytų reguliariai – kartą per metus, du kartus per metus arba kas 4 mėnesius. Tada, dar nesibaigus metams, galima padaryti būtinus gamtotvarkos plano pakeitimus. Kartais, vykdam audita, neįmanoma visą teritoriją apžvelgti per trumpą laiką, bet tada svarbiausios vietos turėtų būti lankomos bent jau rotacijos principu. Be to, atliekant gamtosauginį auditą, reikalinga atsižvelgti ir į tai, kaip naudojamos finansinės lėšos, ar laikomasi nustatytų taisyklių, šalies ar tarptautinių organizacijų reikalavimų ir ar atsižvelgiama į jų poreikius. Taip pat labai svarbus saugumo auditas, ypač tais atvejais, kai vietovė yra lankoma, o joje kokius nors darbus vykdo saugomos teritorijos darbuotojai arba kiti rangovai [42].

Išorės auditas gali būti užsakytas įvairių tarptautinių organizacijų ar plano įgyvendinimo rėmėjų. Tai gali būti aukštesnio pavaldumo organizacija, žemės ar turto savininkas, programos ar projektus finansuojančios organizacijos, kartais net visuomeninės organizacijos. Natura 2000 teritorijų auditą gali užsakyti ES Komisija ar kitos tarptautinės organizacijos [26]. Ji gali atlikti nacionalinės arba tarptautinės audito organizacijos, tačiau jis privalo būti vykdomas laikantis šalyje galiojančių taisyklių ir įstatymų. Dažniausiai išorės auditas yra gerokai naudingesnis ir nešališkesnis. Be to, tarptautinės organizacijos kviečia auditorius, dirbusius įvairiose šalyse ir turinčius tokios patirties. Tada pagerėja darbų kokybė, lengviau nustatyti, ar tvarkymo darbai atitinka tarptautinius reikalavimus [20].

Gamtosauginis auditas reikalingas išsiaiškinti:

- kiek įvykdytas gamtotvarkinio plano tikslas ir uždaviniai;
- kiek teritoriją tvarkanti organizacija yra įgyvendinusi numatytų įsipareigojimų;
- kiek teritoriją tvarkanti organizacija yra pajėgi nustatyti gerąsias ir silpnąsias teritorijos tvarkymo puses;
- kaip efektyviai teritoriją tvarkanti organizacija panaudoja lėšas;
- ar teisingai parinkti teritorijos tvarkymo veiksmai ir prioritetai.

Taigi gamtos apsaugos audito atlikimas yra gana svarbus ir reikalingas procesas, kuris padeda nustatyti, kiek teritorijos tvarkymas atitinka gamtotvarkinio plano reikalavimus bei koks yra tvarkymo efektyvumas [29].

Ir, mano manymu, tik išsiaiškinus, ar einama tinkama linkme, teigiamas ir neigiamas veiklos puses, laikantis audito pateiktų rekomendacijų, galima efektyviau siekti tikslų įgyvendinimo.

1.2. Aplinkos apsaugos auditą reglamentuojantys tarptautiniai teisės aktai

Aplinkos apsauga – vienas iš aktualiausių klausimų tiek Europos, tiek viso Pasaulio mastu. Jo svarbą rodo daugiašaliai tarptautiniai susitarimai, kurie tiesiogiai susiję su gamtosauga ir gamtotvarka (pavyzdžiui, Biologinės įvairovės, RAMSAR'o, Bonos, Vašingtono). Taip pat įvairių nevyriausybinių organizacijų įkūrimas – Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga (IUCN), Pasaulio gamtos fondas (WWF). Susitarimus pasirašiusios šalys prisiima tam tikrus įsipareigojimus, kuriuos turi įgyvendinti bei rengti ataskaitas apie įgyvendinimo žingsnius [19].

1990 metais tarptautinė standartų organizacija išleido seriją standartų ISO 14000 apie aplinkos apsaugos vadybos sistemas ir aplinkosauginį auditą. Tai laikoma aplinkos apsaugos audito taikymo tarptautiniu mastu pradžia [26].

Standartų nustatymo tikslas – sukurti kriterijus ir bendruosius „rėmus“, kurių privalo laikytis auditorius, kad jo veiksmai ir tikrinimo procedūros būtų tikslingos, sistemingos ir subalansuotos [21].

Tačiau iki šiol nėra tarptautiniu mastu pripažintų (taip kaip ISO 14000 standartai) gamtosauginio audito reikalavimų, kuriais būtų galima patikrinti, kaip įgyvendinta strateginių dokumentų ir gamtotvarkos veikla lyginant su iškeltais uždaviniais ir tikslais [19].

Kadangi gamtosauginiam auditui nėra priimtų tarptautinių reikalavimų, tai dažnai jis atliekamas laikantis aplinkosauginio audito reikalavimų bei procedūrų. Bet dėl per daug formalizuotų audito procedūrų ir auditoriams keliamų reikalavimų, daugelyje šalių paplitęs

saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimas [19], kuris plačiau bus aptariamas 1.5 skyrelyje.

1.3. Aplinkos apsaugos auditą reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai

Europos Sąjungos politikoje daug vietos skirta gamtos apsaugai. Ji laikoma viena iš prioritetinių sričių.

Europos bendrijų teisiniai aktai skiriasi nuo tarptautinių susitarimų tuo, kad už įsipareigojimų netinkamą įgyvendinimą Europos Komisija inicijuoja šalims iškelti bylas ir jei po įspėjimo šalys padėties neištaiso, tai byla perduodama į Europos Teisingumo teismą. Jeigu jis nustato netinkamą teisinių aktų vykdymą – skiriamos didelės baudos [19].

ES teisiniai aktai skirstomi į privalomus ir neprivalomus. Privalomi – tai direktyvos, reglamentai, sprendimai. Neprivalomi – nuomonės, rekomendacijos, rezoliucijos, skelbimai ar pranešimai [35].

Svarbiausi ES teisiniai aktai, tiesiogiai susiję su gamtotvarkos veikla yra Buveinių direktyva (92/43/EEB) ir Paukščių direktyva (79/409/EEB). Tiek Buveinių, tiek Paukščių direktyvose pateiktos bendros apsaugos nuostatos, tuo tarpu jų prieduose nurodytos konkrečios rūšys ar buveinės bei jų apsaugos priemonės [29].

Šie ir kiti priimti teisiniai dokumentai padėjo pagrindus vystyti gamtotvarkos veiklas įvairiose šalyse [19].

Tam, kad būtų užtikrintas direktyvose nurodytų natūralių buveinių ir rūšių išsaugojimas, įkurtas tinklas Natura 2000 [14].

Svarbiausias šio tinklo tikslas yra palaikyti arba atkurti EB svarbos buveinių tipų ar rūšių palankią apsaugos būklę. Kiekvienai rūšiai yra nustatyti rekomenduojami kriterijai, pagal kuriuos vertinama, ar apsaugos būklė yra palanki [18].

Tačiau ES mastu taip pat nėra priimta jokių teisinių aktų, kurie reglamentuotų gamtosauginį auditą.

Europos gamtines teritorijas tvarkančių organizacijų asociacija EUROSITE yra parengusi išbandytą praktikoje metodinių rekomendacijų apie tai, kaip reikia rengti gamtotvarkinius planus, kokia turi būti jų struktūra, kaip atlikti vietovių tvarkymo planų gamtosauginį auditą. Rekomendacijos suskirstytos į 8 dalis ir sudėtos viename rinkinyje, pavadintame „The Eurosite Toolkit“.

Auditas, kurį rekomenduoja EUROSITE, juridškai neįteisintas, tačiau audito reikalavimai ir procedūra atitinka aplinkosauginio audito reikalavimus, kurie išdėstyti tarptautiniuose standartuose ISO 14000. Be to, gamtosauginis auditas remiasi Buveinių

direktyvos reikalavimais, kad gamtotvarkiniai veiksmai turi derintis su vietovių ekologiniais poreikiais ir užtikrinti tinkamą buveinių ir rūšių apsaugos būklę. Taigi, remiantis Direktyva, vietovių tvarkytojai turi įsitikinti, kad eina teisinga kryptimi, jog veikla atitinka Direktyvos reikalavimus, o jei ne, tada kaip tai ištaisyti ir koreguoti [29].

1.4. Aplinkos apsaugos auditą reglamentuojantys nacionaliniai teisės aktai

Lietuva, prisijungdama prie Europos Sąjungos šalių grupės, įsipareigojo vykdyti joje galiojančius teisės aktus, padėsiančius išsaugoti mūsų krašto gamtos vertybes, daugelis kurių jau pripažintos ir visos suvienytos Europos turtu [23].

Derinant ES ir Lietuvos teisės aktus svarbu ne tik perkelti ES nuostatas į nacionalinę teisę, bet ir tas nuostatas įgyvendinti bei kontroliuoti, kaip jos vykdomos [31].

Kadangi Europos Sąjunga nėra nustačiusi jokių reikalavimų kaip reikia atlikti gamtotvarkos planų gamtosauginį auditą, tai ir Lietuvos įstatyminėje bazėje nėra perkelta jokių standartų ar nutarimų, reglamentuojančių jo atlikimą.

Vienintelis poįstatyminis dokumentas, kuriame yra užsimenama apie gamtotvarkos plano vertinimą yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Nr. 709 „Dėl Saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Jame teigiama, kad gamtotvarkos planų parengimo ir įgyvendinimo tinkamumui, tvarkymo efektyvumui nustatyti gali būti naudojamas gamtosauginis auditas arba tvarkymo efektyvumo vertinimas. Nurodoma, jog gamtosauginis auditas turėtų būti vykdomas, jeigu:

- 1) auditą reikalauja atlikti finansuojanti institucija;
- 2) gamtotvarkos planams įgyvendinti reikia daugiau kaip 300 tūkst. litų;
- 3) gamtotvarkos planai parengti ir įgyvendinami saugomoje teritorijoje ar jos dalyje, kurioje yra prioritetinių gamtotvarkos planų objektų;
- 4) planuojama tvarkyti valstybinius rezervatus ir rezervatus, esančius valstybiniuose parkuose ir biosferos rezervatuose, arba jų dalį [11].

Kituose Lietuvos teisės aktuose apie gamtosauginį auditą ar tvarkymo efektyvumo vertinimą neužsimenama.

Pagrindinis Lietuvos įstatymas, kuriuo remiantis yra priimami kiti aplinkos apsaugą reglamentuojantys įstatymai ir norminiai aktai, yra *LR aplinkos apsaugos įstatymas (1992 m.)*. Jis nustato pagrindines fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas, užtikrinančias teises į sveiką ir saugią aplinką, organizmams būtinos gyvenamosios aplinkos išsaugojimą [1].

Saugomų teritorijų įstatymas – garantuoja gamtinių ir kultūros paveldo kompleksų bei objektų apsaugą, kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, biologinę įvairovę ir genetinį fondą,

gamtos išteklių atkūrimą, sudaro sąlygas pažintinei rekreacijai, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoja gamtos ir kultūros paveldo vertybių apsaugą. Remiantis saugomų teritorijų įstatymu yra nustatoma saugomų teritorijų gamtotvarkos planų rengimo ir tvirtinimo tvarka. Atskiroms veiklos sritims reglamentuoti yra priimti poįstatyminiai teisės aktai [3].

Reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašas (2004-12-14) [Nr. D1-146], kuriame aprašoma, kaip turėtų būti sudarytas gamtotvarkos planas, kokie saugomos teritorijos aspektai jame turi būti aprašyti [5].

Aplinkos monitoringo įstatymas – nustato aplinkos monitoringo turinį, struktūrą, įgyvendinimą, aplinkos monitoringo procese dalyvaujančių subjektų teises bei pareigas ir atsakomybę [2].

ES Buveinių ir Paukščių Direktyvos reikalavimai yra perkelti į Lietuvos nacionalinę teisės sistemą, patvirtinti buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai bei tokių teritorijų sąrašas ir jų ribos [12].

Su gamtotvarkos veiklomis yra susiję šie strateginiai dokumentai: Aplinkos apsaugos strategija (1996 m.), Biologinės įvairovės išsaugojimo strategija ir veiksmų planas (1997 m.), Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija (2000 m.) ir pan.

Kiti gamtos apsaugos reikalavimai įrašyti į įvairius ūkinės veiklos dokumentus: Laukinės augalijos įstatymas (1999 m.), Laukinės gyvūnijos įstatymas (1997 m.), Miškų įstatymas (1994 m.), Teritorijų planavimo įstatymas (1995 m.), Statybų įstatymas (1996 m.), Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (1996 m.), Saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas (1997 m.) ir kt.

1.5. Planų vertinimo metodikos

Šiame skyrelyje bus apžvelgiamos pagrindinės siūlomos vertinimo (audito) metodikos, kurios dažniausiai taikomos užsienio šalyse.

Pirmiausia būtų verta aptarti gamtosauuginį auditą, kurį rekomenduoja EUROSITE. Ši organizacija dar 1999 m. parengė metodinių rekomendacijų, kaip reikia atlikti teritorijų tvarkymo planų gamtosauuginį auditą. Jos patirtis taikoma ne tik ES šalyse tvarkant Natura 2000 tinklą, bet ir daugelyje kitų Europos šalių.

EUROSITE auditas skirtas įvertinti, ar laikomasi numatytų procedūrų. Tai būdas patikrinti, kaip už teritoriją atsakinga organizacija vykdo jai paskirtus uždavinius, aprašytus gamtotvarkos plane [27]. Šiam gamtosauuginiam auditui yra būdingi visi aplinkosauuginio audito etapai.

Pradžioje auditorių grupė, vadovaujama auditorių vadovo, susipažįsta su organizacija, gamtotvarkos planu, teritorija, visa informacija, reikalinga tai teritorijai tvarkyti ir tvarkymo būdais. Parengiamas klausimynas, kur atsakymai į daugumą klausimų yra „Taip“ arba „Ne“. Yra nurodoma reikalinga auditoriaus kvalifikacija – rekomenduojama, kad jis turėtų mažiausiai 5 metus patirties gamtos apsaugos srityje.

Auditas atliekamas užpildant klausimyną interviu forma. Po klausimais parašomos pastabos, papildoma informacija, auditoriaus komentaras, įvertinimas – tinkamumo bei kokybės atžvilgiu ir teritoriją tvarkančio asmens komentarai. Atlikimą siūloma vertinti tokioje skalėje:

1) „++“ – puikus atlikimas ir poveikis vietai geras (atlikta tiksliai pagal plano reikalavimus);

2) „+“ – geras atlikimas ir šiek tiek naudingas (kai ne visiškai laikomasi plano reikalavimų – atliekama ne pilnai arba ne pačiu geriausiu būdu);

3) „0“ – kai darbai atlikti, bet nėra jokio poveikio – teigiamo arba neigiamo;

4) „-“ – toleruotinas atlikimas (kai situacija yra blogesnė nei planuota, bet dalis uždavinių bus įgyvendinta per numatytą laikotarpį);

5) „--“ – nepatenkinamas atlikimas (situacija yra nepriimtina, uždaviniai neįgyvendinti);

6) „?“ – nepakanka informacijos (auditorius negali atlikti įvertinimo remdamasis turima informacija) [33].

Poveikis aplinkai vertinamas taip: „++“ – labai tinkamas, „+“ – tinkamas, „0“ – netinkamas [33].

Remiantis surinktais duomenimis ir atsakymais į klausimus, apibendrinami rezultatai, parengiama ataskaita bei audito išvados. Įvertinamas tiek plano parengimas, tiek darbų atlikimo kokybė. Sudarytoje lentelėje pateikiami apibendrinti įvertinti klausimai iš penkiolikos siūlomų temų. Pagal turimą informaciją auditoriai paruošia išvadas apie gamtotvarkos plano tinkamumą, tvarkymo darbų kokybę bei kitus įgyvendinimo aspektus. Taip pat auditoriai turi pateikti rekomendacijas, kada reikėtų atlikti kitą auditą, ką reikėtų pakeisti, kad planas būtų įgyvendintas efektyviau, kokių reikėtų papildomų mokslo tyrimų, veiksmų koregavimo, kvalifikacijos kėlimo būtinybės.

Ataskaitos pabaigoje pateikiamos galutinės išvados, kurios atsako į klausimus, ar tikslai ir uždaviniai bus įgyvendinti laiku, ar reikia formuluoti naujus plano tikslus bei uždavinius, kas turėtų daryti plano pakeitimus, kokie būtini pokyčiai, kad planas būtų įgyvendintas efektyviau ir kaip turėtų keistis gamtotvarkos politika tiek nacionaliniu, tiek tvarkomos teritorijos administracijos lygmenimis.

Gamtotvarkos planavimo rekomendacijose, kurias 2005 m. išleido Mike Alexander, gamtosauginis auditas apibūdinamas kaip ilgojo periodo plano peržiūros dalis, kurią sudaro du

etapai – tikrinimas (planavimo, įrašų, saugumo dokumentų) ir vietovės lankymas. Rekomenduojama kiekviena teritoriją audituoti rečiausiai kas penkerius metus, o jeigu reikia, gali būti organizuojami ir tarpiniai auditai. Audito ataskaitoje siūloma pateikti tokias dalis:

- 1) gamtotvarkos plano vertinimas;
- 2) įrašų, darbo planų vertinimas;
- 3) saugos reikalavimų laikymasis;
- 4) teritorijos lankymas (gamtotvarkos plane numatytų priemonių vykdymas, neplanuotos vykdomos veiklos, įrengimų ir darbo sąlygų tikrinimas);
- 5) ištekliai (finansų, darbuotojų, įrangos, infrastruktūros);
- 6) poveikio įvertinimas;
- 7) rekomendacijos ir atsiliepimai [34].

Be minėtų gamtosauginio audito metodų gali būti taikomas ir kitoks vietovių tvarkymo vertinimas. Gana plačiai paplitęs tvarkymo efektyvumo vertinimas, nes tai mažiau formalizuota ir mažiau kaštų reikalaujanti procedūra [19].

Vienas iš pavyzdžių – IUCN rekomendacijos, kurių laikomasi pasaulio mastu, jų autoriai siūlo taikyti vertinimo proceso schemą, apimančią vertinimo eigą ir tvarkymo etapus. Eiga susideda iš vertinimo lygmens ir objekto pasirinkimo, apimties nustatymo, indikatorių išskyrimo, grupės sudarymo, vertinimo atlikimo, ataskaitos parengimo ir rezultatų pristatymo. Vertinimas atliekamas visuose tvarkymo etapuose: tvarkymo kontekste, planavime, tvarkymo procese, monitoringo veiklose, pasiektų rezultatų analizėje ir aptarime.

Autoriai skiria tris svarbiausius vertinimo komponentus: tvarkymo planavimą, tinkamumą ir uždavinių įgyvendinimą. Pirmuoju atveju įvertinama šalies saugomų teritorijų būklė, tvarkymo ir valdymo spragos, konkrečios teritorijos galimybės užtikrinti svarbių rūšių ar buveinės išsaugojimą. Tvarkymo tinkamumas apima suplanuotus tvarkymo veiksmus, poveikio aplinkai vertinimą, ar pakankamai ir efektyviai atliekami gamtotvarkos veiksmai, ar būtina planuoti papildomų veiksmų teritorijos valdymo tobulinimui. Vertinant steigimo tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, nurodoma, kiek jie yra atlikti ir ar pasiteisino.

Vertinimo rezultatai pateikiami ataskaitoje, kuri pristatoma vertinamajai organizacijai. Joje nurodomas vertinimo tikslas, iniciatorius, organizacija ir asmenys, atlikę vertinimą, jų patirtis, naudoti vertinimui kriterijai ir indikatoriai, vertinimo metodika, data, klausimynai, apklaustų asmenų sąrašas, o prieduose pateikiami naudoti monitoringo duomenys, žemėlapiai, schemas. Taip pat suformuluojamos išvados bei rekomendacijos [19].

Yra ir kitokių vertinimo schemų ar metodikų, kurios taikomos įvairiose pasaulio šalyse. Visos jos turi panašių elementų ir kažkuo skiriasi. Dalis organizacijų taiko savas vertinimo

schemas. Pasaulio gamtos fondas (WWF) rekomenduoja supaprastintą vertinimo metodiką RAPPAM.

RAPPAM yra pagrįsta Pasaulio banko ir WWF atliktais saugomų teritorijų tvarkymo vertinimais daugelyje šalių. Šią metodiką WWF užsakymu parengė J. Ervinas (2003). Ji pritaikyta atlikti skubų tvarkymo efektyvumo vertinimą ir tvarkymo prioritetų nustatymą tiek šalyse, tiek regionuose. Tai pakankamai lengvas ir greitai atliekamas metodas, galintis įvertinti svarbiausias tvarkymo kryptis, efektyvumo tobulinimą ir tolesnių prioritetų nustatymą. Šis vertinimo procesas susideda iš penkių etapų: vertinimo apimties nustatymo, atskirų saugomų teritorijų esamos informacijos vertinimo, klausimyno parengimo ir jo platinimo, gautų duomenų analizavimo, rekomendacijų ir tolesnių žingsnių nustatymo [19].

Vienas RAPPAM bruožas yra kuo platesnės auditorijos įtraukimas į vertinimo procesą, nes taip galima gauti tikslesnius ir geresnius rezultatus. Šios metodikos trūkumas yra tas, kad ji neatskleidžia gilių saugomų teritorijų valdymo ir tvarkymo problemų, o rekomendacijos ir išvados yra pakankamai bendros. Ši metodika taikoma nesant pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių, taip pat užtektinai laiko [19].

Kaip jau minėta pradžioje, kai kuriose šalyse atliekama tik planų peržiūra. Užsienio autoriaus Mike Alexander teigimu, planavimas yra nenutrūkstamas, besikartojantis ir besivystantis procesas. Savo 2008 m. išleistoje knygoje „Management planning for nature conservation“ jis mini kai kuriuos kitų autorių aprašytus peržiūrų būdus ir nurodo jų trūkumus. Pabrėžiama, jog peržiūra turėtų būti sudėtinė planavimo dalis, atliekama dažnai ir reguliariai, o jos rezultatais privalo būti tobulinamas planavimo procesas. Jo nuomone, gamtosauginis auditas nėra griežta tokio planavimo dalis, tačiau jį papildanti [27].

Taigi pasaulyje taikomos skirtingos vertinimo metodikos, vienur EUROSITE, kitur IUCN, RAPPAM, mišrios ar pačių sukurtos.

1.6. Užsienio šalių gamtosauginių auditų pavyzdžiai

Užsienio šalių patirtis rodo, kad gamtosauginio audito arba efektyvumo vertinimo atlikimas turi didelę reikšmę gamtotvarkos planų įgyvendinimui ir į jį investuoti lėšas yra verta.

Kaip pavyzdį galima panagrinėti Suomijos saugomų teritorijų efektyvumo vertinimo atvejį. Vertinimas buvo atliekamas remiantis Biologinės įvairovės konvencijos Saugomų teritorijų programos tikslais ir uždaviniais, taip pat pagal Suomijos reikalavimus. Gauti rezultatai buvo pristatyti Direktorių taryboje, Aplinkos ministerijoje, Gamtos paveldo tarnyboje, supažindinti už tvarkymą atsakingi asmenys. Išvados ir rekomendacijos buvo aptartos visuose valdymo lygmenyse – nuo valdymo iki saugomų teritorijų administracijų darbuotojų. Tokį

efektyvumo vertinimą inicijavo organizacija, atsakinga už saugomų teritorijų valdymą ir tvarkymą. Šis vertinimas parodė IUCN rekomenduojamos naudoti schemas privalumus ir trūkumus. Praktinė vertinimo patirtis buvo didelis įnašas į visą vertinimo sistemą, nes atliktas darbas parodė, ką reikėtų keisti ateityje ir kam skirti daugiau dėmesio. Akcentuota, jog labai svarbu lankyti vietas, daugiau dėmesio skirti suinteresuotiems asmenims: žemės savininkams, miškininkystės, medžiotojų ir žvejų organizacijoms. Suomijoje atliktas vertinimas buvo reikšmingas tiek valstybei, tiek IUCN vertinimo schemas tobulinimui [19].

Ispanijos regione Katalonijoje Saugomų teritorijų sistemos vertinimas atliktas 2002 – 2003 metais ir laikomas kaip pirmas tokio pobūdžio vertinimas Europos Sąjungoje. Vertinimą atliko Katalonijos gamtos istorijos institutas. Tai buvo nepriklausomas išorės vertinimas pagal IUCN rekomendacijas. Pagrindiniai šio projekto tikslai buvo įvertinti Katalonijos saugomų teritorijų sistemą visos Ispanijos bei Europos Sąjungos kontekste, įdiegti tarptautinę saugomų teritorijų vertinimo metodologiją šalyje, pagerinti saugomų teritorijų planavimą ir tvarkymą bei informuoti visuomenę apie jų būklę. Vertinimo rezultatai ir parengtos išvados turėjo teigiamą poveikį tiek politiniu, tiek saugomų teritorijų administracijų lygmeniu. Rastos spragos (duomenų rinkimo, planavimo, valdymo, tvarkymo veiksmų įgyvendinimo, suinteresuotųjų asmenų įtraukimo į saugomų teritorijų tvarkymą srityse) ir jų šalinimas prisidėjo prie visos Katalonijos bei Ispanijos saugomų teritorijų sistemos valdymo ir tvarkymo efektyvumo didinimo. Šio regiono planavimo ir efektyvumo vertinimas buvo svarbus indėlis į tarptautinę vertinimo praktiką [19].

Natura 2000 vertinimas Prancūzijoje buvo atliktas 2000 – 2002 metais vykdant kelis projektus. Tai apėmė platesnį kontekstą nei rekomenduoja IUCN: valdymo politikos, steigimo, tvarkymo, socialinius ir ekonominius aspektus. Dalyje Natura 2000 vietovių buvo atliekamas socialinis ir ekonominis vertinimas ar auditas. Tvarkymo uždaviniai ir atliekami veiksmai buvo įvertinti pagal šiuos kriterijus: tinkamumas, suderinamumas, efektyvumas ir veiksmingumas. Išvados ir rekomendacijos prisidėjo prie Natura 2000 vietovių tvarkymo įgyvendinimo šalyje bei atskirose vietovėse, tarp jų ir tose, kur vertinimas nebuvo atliekamas [19].

Taigi iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog audito ir efektyvumo vertinimo organizavimas buvo naudingas ir jo atlikimas labai prisidėjo prie visos saugomų teritorijų sistemos tobulinimo bei turėjo didelę reikšmę kiekvienoje šalyje efektyviau įgyvendinant numatytus uždavinius.

2. ŽALIOSIOS GIRIOS PROJEKTO VALDYMO MECHANIZMAI

2.1. Gamtotvarkos planai Lietuvoje

Vakarų šalių patirtis parodė, kad pasyvi apsauga gali privesti prie gamtos vertybių netekties ir dabar dėl to reikia investuoti labai daug lėšų siekiant atkurti prarastas gamtines buveines. Suvokta, kad išsaugoti lengviau ir pigiau, nei atkurti [14].

Gamtosaugininkai suprato, kad ekosistemas reikia ne tik tvarkyti ir atkurti, bet visą tvarkymą planuoti bei vykdyti jo priežiūrą [20].

Lietuva turi galimybę eiti racionalesniu keliu, saugoti gamtinę įvairovę, o ne vėliau atkūrinėti prarastasias jos vertybes [17].

Tuo tikslu Lietuvoje pradėta steigti saugomas teritorijas, tvirtinti jų gamtotvarkos planus ir vykdyti juose numatytus gamtos apsaugos darbus.

Pagal Europos Sąjungos reikalavimus kiekvienai Natura 2000 teritorijai turi būti paruošti gamtotvarkos arba tvarkymo planai. Šie dokumentai pradėti rengti 2005 metais, PHARE projekto „Gamtotvarkos planų Lietuvos saugomoms teritorijoms rengimas“ lėšomis [14].

Šiuos darbus koordinavo Danijos bendradarbiavimo su Rytų Europa aplinkos srityje programos (DANCEE) finansuojamas ir danų konsultacinių kompanijų Ornis Consult bei NEPCon įgyvendinamas projektas, pavadintas „Europinės svarbos saugomų teritorijų NATURA 2000 tinklo įgyvendinimas Lietuvoje“ [22].

Dalyje šalių gamtotvarkos planų rengimas bei turinys yra teisiškai apibrėžti. Lietuvoje gamtotvarkos planų rengimas taip pat teisiškai apibrėžtas šiuose dokumentuose: „Saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas“ (2001 m.), „Dėl reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašo patvirtinimo“ (2004 m.), „Dėl saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo aprašo patvirtinimo“ (2004 m.) [20].

2006 m. ES struktūrinių fondų ir PHARE programos lėšomis buvo parengtas 41 gamtotvarkos planas. VSTT duomenimis, dabar iš viso yra parengti 123 tokie planai [43], iš jų patvirtinta – 55. Pagal gamtotvarkos planų rengimo strategiją, 2008 – 2013 metais numatoma parengti planų 60 saugomų teritorijų [45]. Gamtotvarkos planai sudaro prielaidas gamtinių buveinių ir rūšių reikiamai apsaugos būklei išlaikyti ar atkurti [43].

2.1.1. Žaliosios girios gamtotvarkos plano bendra charakteristika

Žaliosios girios gamtotvarkos planas patvirtintas 2007 m. gegužės 30 d. Jis parengtas vadovaujantis „Reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašu“ paukščių apsaugai svarbiai teritorijai, kurios ribos sutampa su Žaliosios girios biosferos poligono ribomis.

Žaliosios girios gamtotvarkos dokumentas sudarytas iš dviejų sudėtinių dalių – planas ir jo pagrindžiamoji informacija. Gamtotvarkos planą sudaro:

- 1) teritorijos būklės aprašymas ir įvertinimas;
- 2) gamtotvarkos plano tikslai ir uždaviniai;
- 3) gamtotvarkinių priemonių įgyvendinimo planas;
- 4) gamtotvarkos plano priemonės įgyvendinantys fiziniai ir/ar juridiniai asmenys ir jų funkcijos;
- 5) išteklių analizė, lėšų poreikis gamtotvarkos plano priemonėms įgyvendinti ir finansavimo šaltiniai;
- 6) gamtotvarkos plano tikslinimo ir stebėsenos tvarka.

Žaliosios girios gamtotvarkos plano tikslas – numatyti būdus ir priemones, kaip ilgą laiką išsaugoti ir pagausinti čia gyvenančių vapsvaėdžių, žvirblinių pelėdų ir juodųjų gandrų vietas populiacijas. Įgyvendinant gamtotvarkos planą siekiama sudaryti sąlygas teritorijoje nuolat perėti ne mažiau kaip 9 poroms vapsvaėdžių, 7-12 porų žvirblinių pelėdų ir 5 poroms juodųjų gandrų [8].

1 pav. Pelėda (kairėje) ir vapsvaėdis (dešinėje)

Šaltinis: <http://www.birdlife.lt/gkimg/buriai>

Gamtotvarkos plano tikslui pasiekti numatomi keturi pagrindiniai uždaviniai, planuojami įgyvendinti iki 2016 m.

Pirmasis uždavinys – gerinti saugomų paukščių rūšių buveinių būklę siekiant *sudaryti jiems palankesnes gyvenimo (perėjimo) sąlygas*. Pavyzdžiui, iškeliant vapsvaėdžiams ir juodiesiems gandrams dirbtinius lizdus išskirtose šių paukščių veisimosi vietose ir įrengiant specialias apsaugas nuo kiaunių. Kiekvienoje vapsvaėdžių ir juodųjų gandrų veisimosi vietoje reikalinga įkelti po vieną jiems skirtą dirbtinį lizdą (jei ten nėra natūralaus). Žvirblinėms pelėdoms nurodoma iškelti inkilus su apsaugomis nuo kiaunių, išskirtose žvirblinių pelėdų

veisimosi vietose. Tiek vapsvaėdžiams ir juodiesiems gandrms, tiek žvirblinėms pelėdoms lizdus patariama kelti rudenį ir žiemą [8].

Stambiesiems paukščiams skirtus dirbtinius lizdus (taip pat ir natūralius) reikėtų periodiškai bent kas keletą metų tikrinti ir pagal poreikį remontuoti. Atsižvelgiant į vertinimo išvadą, lizdas gali būti netaisomas (tuomet nustatoma kito vertinimo data), remontuojamas arba išmetamas (įrengiant naują pagrindą) [16].

2 pav. Juodasis gandras

Šaltinis: <http://www.birdlife.lt/gkimg/buriai/gandriniai/cic-nig.jpg>

Taip pat svarbu yra pateikti rekomendacijas miškų valdytojams ir savininkams, kad teritorijoje nebūtų kertami storesni nei 20 cm sausi medžiai ir stori (brandūs) medžiai, augantys nebrandžiuose medynuose. Ši priemonė reikalinga palaikyti buveines žvirblinėms pelėdoms, ekologiškai visiškai priklausomoms nuo geninių paukščių. Miške stingant natūralių drevių, žvirblinės pelėdos naudojasi didžiųjų ir baltnugarių genių iškaltais uokšais.

Siekiant, kad miške šios pelėdos turėtų pakankamai alternatyvių veisimosi, dienojimo ir laikinų slėpimosi vietų, turi būti pakankamos sąlygos gyventi ir veistis geniniams paukščiams [16].

Rekomenduojama žvirblinių pelėdų maitinimosi vietose formuoti mišrius eglių medynus su ne mažesne kaip 20 proc. lapuočių priemaiša (iš viso 262 ha plote) bei siekti, kad teritorijoje nebūtų naudojami pesticidai [8].

Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai numato, jog vapsvaėdžių apsaugai svarbiose teritorijose skatinamas kamanėmis ir klostinėms vapsvoms palankesnis miškininkavimas, nes šiais vabzdžiais vapsvaėdžiai maitinasi. Taip pat reikėtų globoti medingus augalus, ypač įvairius gluosnius ir karklus [16].

Kaip viena iš saugomų paukščių buveinių gerinimo sąlygų minima pažeisto hidrologinio režimo atstatymas PAST. Pirmiausia reikalinga atlikti teritorijos hidrologinių sąlygų kitimo tyrimus (pirmuosius 3 metus). Nurodoma, kad hidrologiniai tyrimai turi būti vykdomi su

saugomų zoologinių (ornitologinių) ir botaninių objektų inventorizacija. Šių tyrimų pabaigoje turėtų būti parengtos rekomendacijos ir buvusių hidrologinių sąlygų atstatymo projektas. Šio projekto svarbiausias tikslas turėtų būti juodųjų gandrų ir vapsvaėdžių buveinių, anksčiau pažeistų ar iš dalies degradavusių, būklės pagerinimas.

Hidrologinis režimas ilgalaikės apsaugos požiūriu ypač svarbus tvarkant juodųjų gandrų, mažųjų erelių rėksnių, tetervinų, pilkųjų gervių, didžiųjų apuokų ir mėlyngurklių buveines. Tinkamas hidrologinis režimas šių paukščių buveinėse sudaro palankias jų maitinimosi sąlygas. Pagal profesionaliai parengtą projektą anksčiau pažeisto hidrologinio režimo atstatymas šių paukščių buveinių kokybę pagerintų [16].

Antrasis gamtotvarkos plano uždavinys įvardintas kaip poreikis *sumažinti vietines miškinių kiaunių ir kranklių populiacijas*, ateityje neleisti joms padidėti. Nurodoma įsigyti miškinėms kiaunėms ir kitiems plėšrūnams skirtų gyvagaudžių spąstų bei sudaryti sutartis su medžioklės plotų naudotojais, kad gyvagaudžiais spąstais būtų gaudomos miškinės kiaunės ir kiti plėšrūnai. Patariama reguliariai vykdyti teritorijoje supaprastintą plėšrūnų apskaitą (miškinės kiaunės skaičiuojant žiemą pagal pėdsakus, o kranklius pavasarį pagal užimtus lizdus). Taip pat nurodoma organizuoti kranklių gausos reguliavimą (rugsėjo – sausio mėn.), gaunant atitinkamą leidimą ir sudarant sutartis su medžioklės plotų naudotojais.

Anot plano rengėjo P. Kurlavičiaus, plėšrūnų gausą saugomose teritorijose reguliuoti tampa būtinybe. Šito nedarant, visos kitos saugomų rūšių paukščių populiacijų tvarkymo priemonės norimų rezultatų gali neduoti [16].

Trečias svarbus uždavinys tikslui pasiekti – *sumažinti antropogeninį trikdymą* sureguliuojant miško lankytojų srautus retųjų paukščių veisimosi metu. Nuspręsta įrengti laikinas kelių užtvartas ir 15 eismo apribojimui skirtų ženklų šalia kelių. Ženklų išdėstymas nurodytas lentelėje, kuri buvo pateikta Žaliosios girios gamtotvarkos plane (10 priedas).

Be to, privaloma pateikti rekomendacijas miškų valdytojams ir savininkams dėl miško ūkio darbų, kad būtų kuo mažiau trikdomi paukščiai jų veisimosi metu (kovo – birželio mėn).

Taip pat pabrėžiamas būtinumas *informuoti visuomenę*, vietos gyventojus ir kitus suinteresuotus asmenis apie teritorijos gamtines vertybes ir apsaugos poreikius. Ne mažiau svarbi priemonė – įrengti informacinį stendą bei nuolat rašyti į regioninę ir rajoninę spaudą. Taip pat viena iš numatomų priemonių – išleisti informacinį lankstinuką apie Žaliosios girios PAST biologines vertybes. Preliminari suma, reikalinga stendui įrengti – 4000 Lt, lankstinukams išleisti – 2 Lt vienam vienetui [8].

Kiekvienam uždaviniui apibrėžti terminai, atsakingos institucijos ir priskirti prioritetai pateikti priede Nr. 1. Matyti, kad iki 2009 m. suplanuota pilnai įgyvendinti apie pusę išvardintų priemonių.

Gamtotvarkos plano priemonės privalo būti vykdomos tik tam numatytose PAST vietose. Šiam tikslui išskirti specialūs tvarkymo plotai (žr. 1 lentelę žemiau).

1 lentelė. Tvarkymo plotų paskirstymas

Tvarkymo ploto numeris, pavadinimas ir kodai	Plotas, ha
1 Vapsvaėdžių veisimosi vietos (tvarkymo plotai 1.1-1.18)	79,50
2 Žvirblinių pelėdų veisimosi vietos (tvarkymo plotai 3.1-3.14)	36,98
3 Juodųjų gandrų veisimosi vietos (tvarkymo plotai 5.1-5.11)	262,74
4 Vapsvaėdžių veisimosi vietų apsaugos zonos (tvarkymo plotai 2.1-2.13)	577,99
5 Žvirblinių pelėdų maitinimosi vietos (tvarkymo plotai 4.1-4.12)	262,74
6 Juodųjų gandrų veisimosi vietų apsaugos zonos (tvarkymo plotai 6.1-6.7)	1440,50

Pastebime, kad didžiausias plotas skiriamas juodųjų gandrų veisimosi vietų apsaugos zonoms – nes pagal Europos bendrijos svarbos rūšių buveinių tvarkymo rekomendacijas juodiesiems gandrums veistis reikia plačios erdvės, vienai porai turi tekti ne mažiau kaip 30 ha.

Gamtotvarkos plane pateikiami išsamūs Žaliojoje girioje saugotinių paukščių rūšių aprašymai, palankios apsaugos būklės kriterijai, ekologiniai paukščių poreikiai.

Numatyti ir veiksniai, kurie gali turėti įtakos uždavinių įgyvendinimui. Paminėta, kad galiojantys aktai nedraudžia kirsti sausų arba brandžių medžių, augančiuose nebrandžiuose medynuose, todėl kaip grėsmė įvardijamas tokių medžių galimas kirtimas. Taip pat pabrėžiama, kad dirbtiniai lizdai gali būti įkelti netinkamai arba ne laiku, o tai irgi neduotų laukiamo efekto. Visuomenės informavimas įvardijamas kaip uždavinys, kurio pasekmes sunku nuspėti, nes trūksta tyrimų ir informacijos kaip tai gali paveikti visuomenę. Žmonės sužinoję apie saugomas vertybes ir vykdomas priemones, gali imti labiau lankytis Žaliojoje girioje ir taip sukelti paukščių trikdymą.

Pagrindiniai šiame gamtotvarkos plane numatytų priemonių finansavimo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšos, Panevėžio miškų urėdijos privalomiesiems miško atkūrimo, apsaugos ir tvarkymo darbams (tarp jų aplinkosauginiams objektams tvarkyti) skiriamos lėšos, taip pat kitos teisės aktų nustatyta tvarka gautos lėšos [8].

Taigi Žaliosios girios gamtotvarkos planas parengtas tam, kad padėtų išsaugoti ir pagausinti ten esančias saugomas retas paukščių rūšis, sudaryti palankias jiems perėjimo sąlygas.

2.1.2. Institucijos, atsakingos už Žaliosios girios gamtotvarkos plano valdymą

Už biologinės įvairovės išsaugojimą, priežiūros ir tvarkymo organizavimą saugomose teritorijose atsakinga Aplinkos ministerija. Pagal kompetenciją ji tvirtina saugomų teritorijų

tvarkymo planus (planavimo schemas), formuoja saugomų teritorijų sistemą, nustato saugomų teritorijų steigimo kriterijus [39].

Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba organizuoja ir koordinuoja saugomų teritorijų tvarkymo projektų ir kitų teritorijų planavimo dokumentų rengimą ir jų įgyvendinimą, steigia saugomų teritorijų direkcijas, koordinuoja ir kontroliuoja jų veiklą [46].

Saugomų teritorijų direkcijos tiesiogiai atsakingos už nacionalinių ir regioninių parkų, rezervatų, biosferos rezervatų ir joms priskirtų teritorijų priežiūrą bei tvarkymą.

Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai atsakingi už bendrą aplinkosauginę kontrolę [1].

Žaliosios girios gamtotvarkos plano priemonių įgyvendinimą koordinuoja Krekenavos regioninio parko direkcija. Ji atsakinga už Žaliosios girios PAST palankios apsaugos būklės užtikrinimą ir saugomų gamtos objektų priežiūrą.

Panevėžio miškų urėdija plėtoja kompleksinę miškų ūkio veiklą valstybiniuose miškuose, atsako už Žaliosios girios PAST valstybinių miškų išteklių tvarkymą ir naudojimą.

Panevėžio regiono aplinkos apsaugos departamentas yra atsakingas už bendrą gamtos ir natūralių gamtinių resursų apsaugą ir kontrolę Žaliosios girios biosferos poligono teritorijoje.

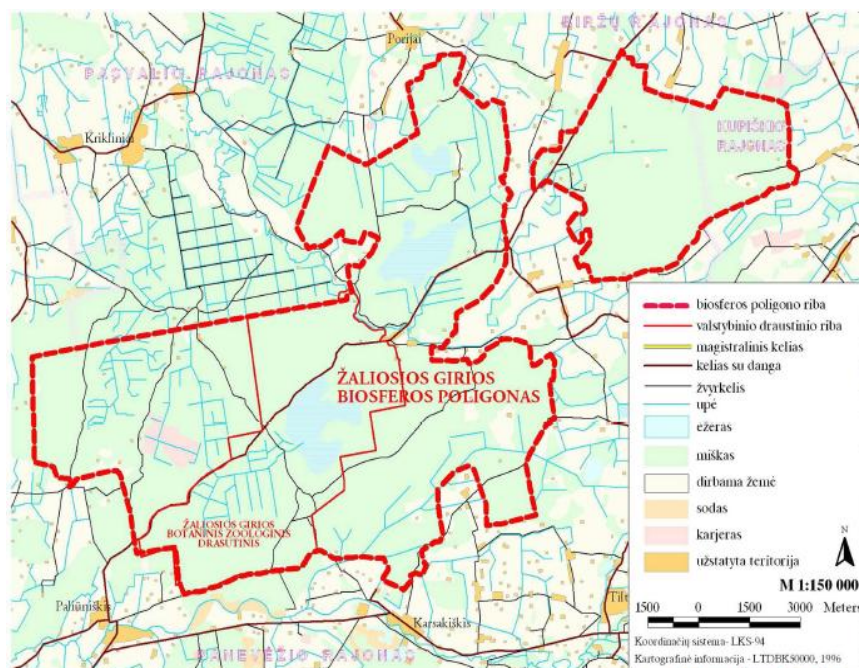
Taigi matome, jog gamtotvarkos funkcijos ir atsakomybė yra paskirstyta skirtingoms valstybinėms institucijoms.

2.2. Žaliosios girios poligono bendra charakteristika

Visi Lietuvoje įsteigti biosferos poligonai skirti paukščių rūšims išsaugoti. Jie steigiami nuo 2004 m. Jų tinklas kuriamas kaip sudėtinė nacionalinės kompleksinės ir specializuotos biologinės įvairovės būklės stebėsenos sistemos bei Europos ekologinio tinklo Natura 2000 dalis. Biosferos poligonuose stebimi, kontroliuojami ir prognozuojami gamtinių sistemų pokyčiai, rūšių būklė. Beveik visi jie steigiami Europos bendrijos svarbos paukščių rūšims išsaugoti įgyvendinant Europos Sąjungos Paukščių direktyvos reikalavimus [14].

Žaliosios girios biosferos poligonas įsteigtas 2004 m. gruodžio 10 d. LR aplinkos ministro įsakymu [4]. Paukščių apsaugai svarbios teritorijos statusas jam buvo suteiktas Lietuvos Respublikos vyriausybės 2005 m. balandžio 20 d. [10].

Žalioji giria yra viena iš didžiausių Šiaurės Lietuvos miškų masyvų. Be šios girios biosferos poligone dar yra Vosniūnų miškas (Panevėžio rajono savivaldybė) ir Kiaulėdžių miškas (Kupiškio rajono savivaldybė). Didelę biosferos poligono dalį užima valstybinis Žaliosios girios zoologinis draustinis, jo plotas – 3 102,65 ha. Draustinis įsteigtas 1960 m.

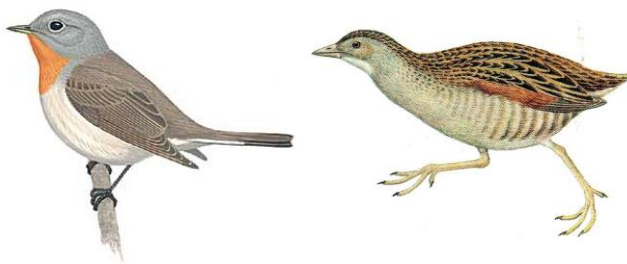

3 pav. Žaliosios girios biosferos poligono padėtis ir ribos regione
Šaltinis: Žaliosios girios gamtotvarkos planas

Vienas svarbiausių Žaliosios girios biosferos poligono steigimo tikslų – išsaugoti 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyvos 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos I priedą įrašytų juodųjų gandrų (*Ciconia nigra*), vapsvaėdžių (*Pernis apivorus*) ir žvirblinių pelėdų (*Glaucidium passerinum*) perinčias populiacijas. Čia taip pat užregistruotos svarbios kitų į Paukščių direktyvos I priedą įtrauktų paukščių rūšių vietinės populiacijos, kurios pagal jų dydį neatitinka paukščių apsaugai svarbių teritorijų išskyrimo kriterijų, tačiau yra svarbios siekiant užtikrinti šių rūšių nacionalinių populiacijų palankią apsaugos būklę: jerubių, gervių, lutučių, pilkųjų meletų, juodųjų meletų, tetervinų ir lėlių [8].

Juodųjų meletų vaidmuo ypač svarbus, nes jos iškala stambius uoksus su 8-12 cm skersmens anga, kuriais naudojasi daug antrinių uoksinių paukščių ir kai kurie žinduoliai [16].

Žaliosios girios PAST dar sutinkamos kitos 12 paukščių rūšių, kurios nurodytos Paukščių direktyvos I priede ir į Lietuvos knygą įrašytų saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąraše, kurių vietinės populiacijos yra palyginti mažos: mažasis erelis rėksnys, griežlė, nendrinė lingė, pievinė lingė, švygžda, balinė pelėda, uldukas, baltnugaris genys, tripirštis genys, lygutė, mažoji musinukė ir paprastoji medšarkė [8].

4 pav. musinukė (kairėje) ir griežlė (dešinėje)

Šaltiniai: <http://www.birdlife.lt/gking/buriai/zvirbliniai>,
<http://discovery.ot.lt/cfair99/florfaun/pauksc/reti/griezle.gif>

Teritorijoje aptinkamos keturios žinduolių rūšys, įtrauktos į Lietuvos Raudonąją knygą ir (ar) 1992 m. gegužės 21 d. Buveinių direktyvos II, IV arba V priedus: lūšis, bebras, vilkas ir baltasis kiškis.

Teritorijos augalija ištirta nepakankamai. Daugiausia retų augalų rūšių, tikėtina, auga pelkėse. K. Čepėno duomenimis, girioje neretos klumpaitės (*Cypripedium calceolus*), pavasarį retuose pušynuose randamos vėjalandės šilagėlės, kurios įrašytos į LRK (5 kategorija) ir Buveinių direktyvos II priedą [8].

Įsteigtos PAST plotas ~ 14 173 ha, o PST sąrašė nurodomas plotas – 19 088,7 ha. PAST plotas yra mažesnis nei PST, nes steigimo metu atsisakyta Gitėnų ir Pajuostės miškų prijungimo prie PAST. Taip buvo nuspręsta, nes Gitėnų ir Pajuostės miškuose reguliariai peri tik viena juodųjų gandrų pora, o jų apsaugos perspektyvos nėra aiškios dėl Panevėžio miesto kaimynystės. PAST steigimo metu, vietoje Gitėnų ir Pajuostės miškų, į Žaliosios girios PAST buvo nuspręsta įtraukti Vosniūnų ir Kiaulėdžių miškus. Vosniūnų ir Kiaulėdžių miškus prijungti prie PAST, nes juose nuolat peri 1-2 poros juodųjų gandrų, čia santykinai didesnę plotą užima juodojo gandro ir žvirblinės pelėdos veisimosi buveinės, ir jie yra arčiau pagrindinio Žaliosios girios masyvo nei Gitėnų ir Pajuostės miškai, todėl mažesnis neigiamas fragmentacijos efektas. Be to, šie miškai yra toliau nuo Panevėžio priemiesčių, todėl antropogeninis poveikis yra mažesnis [30].

2.3. Tvarkymo priemonės, kurios turėtų būti jau įgyvendintos iki 2010 m.

Pagal gamtotvarkos dokumente pateikiamą patvirtintą planą 2007 – 2008 metais turėtų būti pilnai įgyvendintos visos priemonės, kurių sąrašas pateikiamas žemiau, 2 lentelėje.

2 lentelė. Tvarkymo priemonių sąrašas

Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas
1. Išskirti vapsvaėdžiams dirbtinius lizdus išskirtose šių paukščių veisimosi vietose (18 lizdų).	2008 metai
2. Išskirti juodiesiems gandrms dirbtinius lizdus išskirtose šių paukščių veisimosi vietose (11 lizdų).	2008 metai
3. Išskirti žvirblinėms pelėdoms inkilus su specialiomis apsaugomis nuo miškininių kiaunių, išskirtose žvirblinių pelėdų veisimosi vietose (14 vnt.).	2008 metai
4. Įsigyti miškinėms kiaunėms ir kitiems plėšrūnams skirtų gyvagaudžių spąstų (100 vnt.).	2008 metai
5. Pateikti pasiūlymus Panevėžio ir Kupiškio rajonų savivaldybėms dėl lankytojų lankymosi miške apribojimų retųjų paukščių veisimosi metu ir įrengti miško kelių užtvaras, kad kovo-liepos mėn. veisimosi vietų apsaugos zonose nevažinėtų lankytojai. Pastatyti eismo apribojimui skirtus 15 ženklų (prie visų biosferos poligono teritoriją kertančių svarbesnių kelių).	2007–2008 metai
6. Įrengti informacinį stendą apie teritorijos gamtines vertybes ir apsaugos poreikius (1 vnt.).	2007 metai
7. Išleisti informacinį lankstinuką apie Žaliosios girios PAST biologines vertybes (3000 egzempliorių tiražu).	2008 metai

Buvo patikrinta visuomenei prieinama informacija, skelbiama AM, VSTT, KRPD internetiniuose puslapiuose. Remiantis tais duomenimis, galima teigti, kad kai kurie 2 lentelėje išvardinti uždaviniai jau įgyvendinti arba įgyvendinami. Atliktiems darbams fiksuoti yra kuriama bendra duomenų bazė <http://www.am.lt/gamtotvarka/quer.php>. Ši bazė dar tobulinama, joje kol kas nėra įtraukta Žaliojoje girioje užbaigti darbai.

VĮ Panevėžio miškų urėdija savo internetiniame puslapyje neskelbia jokios informacijos apie Žaliosios girios tvarkymo plano įgyvendinimą.

Krekenavos RP direkcija savo internetiniame puslapyje yra pateikusi 2008 m. veiklos ataskaitą, kurioje surašyta, kokius darbus ji atliko tais metais [47].

3 lentelėje (žr. žemiau) palyginimui išvardinti įgyvendinti darbai, remiantis AM ir KRPD internete skelbiama informacija.

3 lentelė. Įgyvendintų tvarkymo priemonių, skelbiamų internete, sąrašas

Nr.	Krekenavos RPD 2008 m. veiklos ataskaitos duomenys	AM tinklalapyje skelbiami atlikti darbai
1.	Įrengtas 1 informacinis stendas Stumbriškyje.	Įrengtas 1 informacinis stendas Stumbriškyje, 2700 Lt.
2.	Išleistas lankstinukas (1000 egz. tiražu).	Išleistas lankstinukas (1000 egz. tiražu). Parengtos rekomendacijos, informuojami valstybinių ir privačių miškų savininkai. Atlikta valstybės biudžeto lėšomis.

3 lentelės tęsinys

3.	Įrengta 25 vnt. užtvarų.	Įrengta 25 vnt. užtvarų, 1775Lt. Pateikta informacija apie apribojimus rajono spaudoje (2 vnt.).
4.	Kelio ženklų ir kelio užtvarų pastatymo vietų lokalizavimas.	-
5.	Populiacijų gausos patikslinimas.	-
6.	Žaliosios girios PAST plėšrūnų (kiaunių, kranklių) apskaitų vykdymas.	-

Palyginus 3 lentelėje esančius darbus, matyti, jog AM savo tinklapyje skelbia tik tas priemones, kurios numatytos gamtotvarkos plane ir kurios reikalauja papildomų išlaidų.

Saugomų paukščių rūšių tyrimai visame Žaliosios girios masyve bei gretimuose miškuose Panevėžio ir Pasvalio rajonuose buvo vykdyti įgyvendinant Paukščių direktyvą, tikslu išsiaiškinti šių paukščių rūšių populiacijų būklę teritorijoje. Tyrimų metu aptiktos 5 naujos žvirblinių pelėdų, 4 lututės veisimosi teritorijos, 36 gervių užimtos vietos, 17 vapsvaėdžių porų teritorijų, 1 juodojo gandro lizdo teritorija.

Žaliosios girios PAST ir teritorijoje „Nevėžio upės slėnis ties Vadaktėliais“ dėl lėšų stokos buvo įgyvendinti ne visi gamtotvarkos planuose numatyti darbai.

KRPD veiklos ataskaitoje minima, jog Žaliosios girios valstybinio draustinio apsaugos režimo pažeidimų nenustatyta. Saugomų gamtos vertybių būklė gera. Žaliosios girios botaninis - zoologinis draustinis patenka į PAST teritoriją, todėl šios teritorijos būklės vertinimas atliekamas, vykdant saugomų paukščių monitoringo tyrimus bei kitas gamtotvarkos plane numatytas priemones [47].

Lyginant numatytas įgyvendinti iki 2010 m. priemones ir skelbiamas internete, kurios jau yra atliktos, galima daryti išvadą, kad neįgyvendinta nei pusė planuotų darbų. Ar tikrai taip yra, reikalinga smulkiau ištirti Žaliosios girios gamtotvarkos plano darbų organizavimą, išsiaiškinti, kokios yra nevykdymo priežastys. Tą nustatyti padėtų audito (vertinimo) atlikimas, kuris nagrinėjamas kitame skyriuje.

3. GAMTOSAUGINIS AUDITAS

3.1. Gamtosauginio audito galimas modelis

Autorės nuomone, gamtotvarkos plano audito modelis turėtų būti panašus į kitų audito rūšių modelius (pvz. aplinkos apsaugos, kokybės), tiek struktūra, tiek etapų eiliškumu. Paprastai auditą sudaro tokios standartinės dalys: iniciatyva, pasirengimas auditui, auditas, audito ataskaita, koreguojantys veiksmai, tikrinimas [24]. Priklausomai nuo audituojamos organizacijos tipo, pobūdžio, atliekamos veiklos ir vietovės pačios audito detalės skirtingi, bet pagrindiniai veiksmai ir procedūros liktų tie patys.

Išanalizavus audito teorijoje išskirtus etapus, autorė siūlytų gamtotvarkos plano audito schemą, turinčią pagrindinius audito etapus ir ją būtų galima pavaizduoti grafiškai taip:

5 pav. Trys gamtotvarkos plano audito etapai

Kiekviename iš etapų būtų reikalinga atlikti tokias procedūras:

1. Prieš auditą:
 - žodinė apklausa – darbuotojų, suinteresuotų institucijų, privačių asmenų,
 - dokumentų apžvalga,
 - stebėjimas – organizacijos, teritorijos.
2. Audito metu:
 - tikrinimas (dokumentų ir natūroje),
 - apklausa,
 - anketavimas,
 - patvirtinimas,

- analitinės procedūros,
 - perskaičiavimas.
3. Po audito:

- stebėjimas,
- tikrinimas,
- žodinė apklausa.

Dabar kiekvieną audito etapą, kaip jis galėtų būti atliekamas, paanalizuokime detaliau.

Prieš pradėdant auditą, auditoriai turėtų gerai susipažinti su audituojama sritimi, gamtosauginiais aspektais, būtina apžiūrėti vietovę. Tuomet nustatyti audito tikslus, apimti, parinkti auditorių darbo grupę, preliminariai paanalizuoti dokumentus. Turint šiek tiek duomenų, sudaromas audito planas, paskirstomos užduotys auditoriams ir parengiami auditui reikalingi dokumentai.

Auditas, kaip įprasta, turėtų prasidėti įžanginiu susirinkimu, kurio metu pristatoma darbo grupė, audito eiga, sudaryta darbotvarkė, jei reikia, paskiriamas gidas teritorijos apžvalgai. Audito metu svarbu surinkti kuo tikslesnę, išsamesnę informaciją apie audituojamo subjekto veiklą, atliktus darbus, kalbantis su vadovais ir darbuotojais. Autorės manymu, turėtų būti tikrinami ir analizuojami audituojamo subjekto dokumentai:

- veiklos nuostatai, darbo planai,
- pareigybiniai nuostatai,
- darbo instrukcijos, potvarkiai, taisyklės (jei yra),
- finansiniai dokumentai,
- užpildytos dokumentų formos (ar teisingai pagal metodikas yra pildoma, pvz. monitoringo),
- bendradarbiavimo, viešųjų pirkimų sutartys (pvz. direkcijų su urėdijomis dėl atliekamų darbų),
- elektroniniai laiškai,
- visi gamtotvarkos plane numatytų darbų vykdymą įrodantys dokumentai.

Patikrinus visus surinktus duomenis, jų tinkamumą, auditorių grupė nustato, kiek jie atitinka gamtotvarkos plane numatytas užduotis ir terminus. Rasti neatitikimai turi būti aiškiai aprašyti bei paremti įrodymais [30]. Atlikus auditą, darbo grupė organizuoja pasitarimą, kuriame pasidalina rezultatais ir apibendrina išvadas.

Trečio gamtosaugos audito etapu parengiama ir pateikiama audito ataskaita. Pagrindinis audito ataskaitos tikslas – pateikti argumentuotai pagrįstus audito duomenis, nurodyti rastus neatitikimus. Ataskaita baigiama išvadomis, kuriose pažymima, ar audituoto subjekto gamtos

tvarkymo darbai atitinka gamtotvarkos plane keliamus reikalavimus, ar būtinos korekcijos. Jei reikalingi koregavimai rastiems neatitikimams pašalinti, tai atliekama remiantis parengtu planu per kuo trumpesnę laiką. Pašalinus neatitikimus, fiksuojamas tų darbų numatytame periode atlikimas.

3.2. Žaliosios girios audito ataskaita

Vertinimas buvo atliekamas remiantis saugomų teritorijų Natura 2000 steigimo programa, Žaliosios girios gamtotvarkos planu, poligono nuostatais, gamtotvarkos plano rengimo reikalavimų aprašu, taip pat EUROSITE siūlomomis audito atlikimo rekomendacijomis (klausimynu), kurios buvo pritaikytos konkrečiam atvejui – Žaliajai giriai.

Atsižvelgiant į tai, kad auditas – reglamentuota procedūra, ir norint jį atlikti reikia turėti atitinkamą kvalifikaciją, tai nesant šių sąlygų, tyrimas buvo atliekamas pagal paprastesnę schemą:

- 1) esamos literatūros ir informacijos peržiūra;
- 2) analizė;
- 3) klausimyno, remiantis EUROSITE rekomendacijomis, sudarymas;
- 4) klausimyno taikymas Krekenavos RPD;
- 5) Panevėžio miškų urėdijos, kaip vykdytojo, apklausa;
- 6) išvykos į saugomą teritoriją – pasirinktos vietovės patikrinimas (Karsakiškio gijos);
- 7) kitų suinteresuotų šalių apklausa – AM (D. Anuškevičius), VSTT (N. Žitkevičius), plano rengėjo (P. Kurlavičiaus);
- 8) nešališko specialisto – matininko V. Žemaičio apklausa;
- 9) rezultatų analizavimas ir įvertinimas;
- 10) ataskaitos rengimas.

Informacija buvo renkama panaudojant įvairius šaltinius, stebint, analizuojant susijusius dokumentus ir vykdant veiksmingas apklausas. Duomenys buvo išanalizuoti ir iš dalies patvirtinti išvykos į vietą metu. Buvo surinktos ir užrašytos saugomų teritorijų darbuotojų ir suinteresuotų dalyvių nuomonės.

Audito metu buvo vertinta Krekenavos regioninio parko direkcijos vykdoma veikla, skirta Žaliosios girios gamtotvarkos plane numatytiems darbams atlikti, pats gamtotvarkos planas bei jau įgyvendinti darbai, domėtasi, kokios yra neįgyvendintų darbų priežastys. Pasirinkta vertinimo skalė – „gerai“, „vidutiniškai“ arba „blogai“. „Gerai“ vertinta tokia

situacija, kur nerasta reikšmingų trūkumų, „vidutiniškai“ – kai rasta reikšmingų neatitikimų, o „blogai“ – kai situacija yra visiškai nepriimtina, darbai atlikti netinkamai.

Klausimynai, pateikti tiek Krekenavos RPD, tiek kitoms institucijoms, patalpinti 5-6 prieduose, tačiau apibendrinta informacija, rezultatai ir rekomendacijos pateikiami šioje dalyje.

Vertinimui atlikti pasirinkti tokie kriterijai kaip administracinis valdymas, atskaitomybė, komunikavimas, teritorijų planavimas ir projektavimas, gamtotvarkos plano kokybė, tvarkymo tinkamumas teritorijai, įgyvendintos priemonės ir pasiektas efektas. Įvertinimo rezultatai pateikiami žemiau esančioje lentelėje, po to kiekvienas aptariamas detaliau.

4 lentelė. Vertinimo rezultatai pagal pasirinktus kriterijus

Eil. Nr.	Kriterijus	Vertinimas
1.	Administracinis valdymas	vidutiniškas
2.	Atskaitomybė, komunikavimas	geras
3.	Teritorijų planavimas ir projektavimas	geras
4.	Gamtotvarkos plano kokybė	vidutiniškas
5.	Tvarkymo tinkamumas teritorijai	vidutiniškas
6.	Įgyvendintos priemonės	vidutiniškas
7.	Pasiektas efektas	trūksta duomenų

Panagrinėjus 4 lentelėje pateiktus įvertinimus, galima daryti išvadą, jog tikrinimo metu rasta gana reikšmingų trūkumų. Tai rodo, jog gamtotvarkos veiklose yra spragų, kurias galima ir netgi būtina taisyti.

Kriterijus 1: administracinis valdymas.

Įvertinimas: vidutiniškas.

Dabartinė padėtis. *Organizacinė struktūra ir personalo ištekliai.* Remiantis Krekenavos RPD tinklalapyje patalpinta informacija bei jų skelbiama 2008 m. veiklos ataskaita, galima teigti, kad direkcija yra aiškios organizacinės struktūros, aiškūs kasdieniai tvarkymo uždaviniai. Darbuotojų skaičius yra nedidelis (6 darbuotojai), todėl tai negarantuoja tinkamo teritorijos tvarkymo užtikrinimo. Pagal LR aplinkos ministro įsakymą Nr. D1-531 Krekenavos regioninio parko direkcijai yra priskirti dar du biosferos poligonai (Lančiūnavos miškas ir Dotnuvos-Josvainių), tai šiems trims biosferos poligonams, kurie užima apie 25 tūkst. ha ploto, vieno ekologo, skirto vykdyti paukščių stebėjimams, yra mažai. Kalbinto KRPD vyr. ekologo J. Auglio teigimu, reikalingas bent vienas žmogus, atsakingas už buveinių apsaugą. Direkcija

pritarė, kad reiktų didesnio darbuotojų skaičiaus, tačiau kalbintas VSTT atstovas V. Bezaras pabrėžė, jog panaši situacija yra visose saugomų teritorijų direkcijose. Taigi reikia ieškoti kitų būdų didinti darbo efektyvumą.

Darbuotojų kompetencija. Krekenavos regioninio parko direkcija paskirta kaip atsakinga institucija už Žaliosios girios PAST palankios būklės užtikrinimą. Natura 2000 darbai įtraukti į darbuotojų pareigybių aprašymus. Visų darbuotojų išipareigojimai ir profesionalumas – aukšto lygio, personale dirba tik vyriausieji specialistai. Atsakingas asmuo už šio plano įgyvendinimą direkcijoje paskirtas vyr. ekologas J. Auglys. Remiantis jam suteiktais įgaliojimais bei turima kvalifikacija ir patirtimi vykdant monitoringą, galima teigti, jog yra pakankamai kompetentingas vykdyti jam pavestas Natura 2000 užduotis.

Natura 2000 darbų įtraukimas į KRPD misiją, uždavinius ir veiklos planus. Peržvelgus Krekenavos RPD internetiniame puslapyje pateiktą informaciją [47], nepavyko rasti, kad PAST tikslai būtų įtraukti į direkcijos misiją ar uždavinius. Palyginimui patikrinta Biržų regioninio parko direkcijos puslapio informacija, ten randamas toks sakinys: „Tarnyba ir saugomų teritorijų direkcijos taip pat vykdo valstybinių draustinių bei potencialių Europos saugomų teritorijų tinklo Natura 2000 teritorijų tyrimus, inventorizaciją, organizuoja teritorijų planavimo dokumentų rengimą“. Krekenavos RPD puslapyje Natura 2000 darbai nėra įvardijami nei misijoje, nei strateginiuose uždaviniuose.

Analizuojant Krekenavos regioninio parko direkcijos 2008 – 2009 metų veiklos planus, pastebime, jog Žaliosios girios gamtotvarkos plane numatyti darbai yra perkelti į juos (fragmentai patalpinti 3 ir 4 prieduose). Planuose minimi tokie tvarkymo darbai:

2008 metai

- monitoringo stebėsenos darbai Natura 2000 teritorijose (papildomi tyrimai) Žaliosios girios PAST (žvirblinė pelėda, lututė, gervė, juodasis gandras, vapsvaėdis);
- inkilų (su apsaugomis nuo kiaunių) gamyba ir iškėlimas pelėdų veisimosi zonose;
- plėšrūnų apskaitų vykdymas, jų naikinimo organizavimas;
- rekomendacijų dėl miškų kirtimo ir dėl lankymosi apribojimų parengimas (eismo apribojimo ženklų ir kelio užtvarų vietų parinkimas), visuomenės informavimas;
- informacinis stendas „Žaliosios girios PAST biologinės vertybės“ įrengimas;
- informacinis lankstinukas „Žaliosios girios PAST biologinės vertybės“.

2009 metai

- monitoringas Žaliosios girios PAST (žvirblinė pelėda, juodasis gandras, vapsvaėdis);
- plėšrūnų apskaitų vykdymas, jų naikinimo organizavimas;

- informacijos platinimas valstybinių ir privačių miškų savininkams apie kirtimo apribojimus ir kitas gamtosaugines priemones), gyvagaudžių spąstų kiaunėms įsigijimas;
- inkilų su apsaugomis nuo kiaunių gamyba ir iškėlimas veisimosi zonose;
- dirbtinių lizdų įrengimas vapsvaėdžiams;
- dirbtinių lizdų įrengimas juodiesiems gandrums.

Išnagrinėjus veiklos programose (3-4 priedai) numatytus darbus, galima teigti, jog jie planuojami atsižvelgiant į Žaliosios girios gamtotvarkos plane iškeltus uždavinius. Tačiau, kaip rodo praktika, nebūtinai viskas, kas numatyta, yra įgyvendinama.

Finansavimo ištekliai. Gamtotvarkos plane nurodyta, jog numatytus darbus turi finansuoti LR valstybė biudžeto lėšomis, Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai skirtomis lėšomis, VĮ Panevėžio miškų urėdija privalomiesiems darbams skirtomis lėšomis. Tačiau pagal įvykdytų darbų finansavimą matyti, jog viskas buvo vykdoma valstybės biudžeto lėšomis, todėl atlikta tik dalis numatytų darbų.

Remiantis internete skelbiama 2008 metų veiklos ataskaita, galima pastebėti, jog direkcija stengiasi taupiai naudoti lėšas. Buvo sukurtas papildomas etatas – vyr. biologas, tačiau dėl lėšų trūkumo panaikintas. Finansavimo trūkumą rodo ir ataskaitoje paminėtas faktas dėl trūkstamų lėšų darbo užmokesčiui išmokėti.

Pasidomėta, kaip direkcijoje yra skirstomos lėšos numatytiems gamtotvarkos darbams. Krekenavos RP direkcija paaiškino, jog darbų finansavimas priklauso nuo reikiamos jiems atlikti lėšų sumos:

- 1) iki 10 tūkst. Lt vienkartiniai arba kasmet kartojami darbai (seminarų rengimas, lankstinukų išleidimas, techninių projektų parengimas ir kt.), paprastai yra planuojami įgyvendinti valstybės biudžeto programos lėšomis;
- 2) 10 – 50 tūkst. vienkartiniai darbai turėtų būti finansuojami Aplinkos apsaugos rėmimo arba specialiosios Bendrųjų miškų ūkio reikmių finansavimo programos lėšomis;
- 3) virš 50 tūkst. Lt numatyti vienkartiniai darbai (sumedėjusios augalijos pašalinimas, užtvankų įrengimas, stebėjimo bokštelių pastatymas ir kt. darbai 1 – 2 metų laikotarpyje), turėtų būti finansuojami Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis;
- 4) valstybinės reikšmės miškuose darbus atlieka miškų urėdijos, kai už atitinkamos priemonės įgyvendinimą gamtotvarkos plane jos yra nurodytos kaip atsakingos institucijos. Priklausomai nuo tokiems darbams atlikti reikalingos lėšų sumos – finansuoja miškų urėdija arba rengiama paraiška gauti finansavimui iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai.

Taigi turint ribotus išteklius yra skiriamos lėšos pirmiausia tiems darbams, kurie yra aukštesnio prioriteto. O jeigu darbai yra neįgyvendinti, vadinasi, nepakako valstybės biudžeto skirtų lėšų arba nebuvo gauta finansinė parama iš tam skirtų fondų.

Darbo įranga. Buvo vertinama, ar KRPD turi darbui tinkamą įrangą bei priemones. Direkcija supažindino su visa turima biuro įranga, parodė priemones, naudojamas vykdyti Natura 2000 darbams: kompiuteriai, literatūra, teleskopas, fotoaparatas, GPS imtuvas, grotuvas, žiūronai, automobilis. Kai kurios priemonės (pvz. teleskopas) buvo gautos iš ES būtent Natura 2000 projekto įgyvendinimui.

6 pav. Krekenavos RP direkcijos teleskopas

Šaltinis: asmeninės nuotraukos

Remiantis knygoje „Europos Bendrijos svarbos gyvūnų rūšių monitoringo metodikos“ pateiktu stebėjimams reikalingos įrangos sąrašu, galime teigti, jog direkcija turi būtinausią įrangą PAST stebėjimams vykdyti. Be to, juos vykdo laikydamiesi visų monitoringo reikalavimų, kurie smulkiau išdėstyti minėtoje knygoje. Stebėjimų rezultatai fiksuojami tam skirtose specialiose apskaitos dokumentų formose (užpildytas formos pavyzdys pateiktas 12 priede). Vėliau jie siunčiami Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai, kur anot J. Auglio, ten yra vykdoma šių duomenų analizė, ekstrapoliacija, įvertinama populiacijos būklė, pokyčiai, tendencijos ir pateikiamos išvados.

Tačiau jeigu giliau paanalizuotume turimos darbo įrangos tinkamumą, galima rasti ir trūkumų. Pavyzdžiui, automobilis „VW Caddy“, kurį direkcija gavo 2005 metais Natura 2000 projekto darbams, J. Auglio teigimu, nėra labai patogi priemonė vykdant monitoringą važinėti neasfaltuotais miško keliais. Paieškojus internete šiek tiek daugiau informacijos apie šį automobilį, pavyko rasti trumpą automobilio paskirties aprašymą: „VW Caddy – tai transportinis automobilis. Kėbulas bei interjeras – sukurti naujai ir pritaikyti vien „Caddy“. Jis projektuotas stengiantis užtikrinti operatyvų smulkių prekių bei krovinijų siuntų pristatymą mieste.“ [36].

Taigi tai patvirtina ekologo žodžius apie šios darbo priemonės tinkamumą numatytiems darbams vykdyti.

7 pav. KRPD tarnybinis automobilis „Volkswagen Caddy“

Šaltinis: asmeninė nuotrauka

Rekomendacijos:

- 1) reikalinga suderinti direkcijos misiją ir uždavinius su PAST tikslais;
- 2) artimiausiu metu direkcijose nebus priimta dirbti įvairių sričių specialistų, todėl gretimų saugomų teritorijų direkcijos turėtų bendrai naudotis trūkstančių specialistų teikiamomis paslaugomis [28]. Taigi išteklių trūkumą (tiek darbuotojų, tiek darbo įrangos) galima spręsti perskirstant juos tarp kelių direkcijų arba direkcijos ir kitos institucijos (pvz. urėdijos).

Kriterijus 2: atskaitomybė, komunikavimas.

Įvertinimas: geras.

Dabartinė padėtis. Vertinant Krekenavos regioninio parko direkcijos darbuotojų atskaitomybę ir komunikavimą, galima teigti, jog darbuotojai gerai žino savo pareigas ir už ką jie yra atsakingi. J. Auglio teigimu, apie atliktus darbus jie informuoja tiek savo kolegas, tiek su gamtotvarkos planu susijusius asmenis. Ataskaitas apie tyrimus ir kitas įgyvendintas priemones Krekenavos RPD siunčia Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai. Aktualią informaciją, VSTT teigimu, patalpinama internete, kur yra prieinama visuomenei. Panevėžio miškų urėdija patvirtino, laiku gaunanti tikslią ir išsamią informaciją iš KRPD apie naujai aptiktus saugomų paukščių lizdus – telefonu ir elektroniniu paštu. Urėdijos buvo paprašyta parodyti lizdaviečių sąrašą, pagal kurį orientuojamasi, kuriuos medžius reikia saugoti. Jie pateikė turimą „Paukščių, įrašytų į Raudonąją knygą lizdaviečių ir perimviečių žiniaraštį“ (fragmentas patalpintas 9 priede). Taip pat jie pabrėžė, jog leidime kirsti mišką, kurį išduoda Aplinkos apsaugos departamentas, yra įrašytos ypatingos sąlygos, jog reikia laikytis bendrųjų buveinių ir paukščių

apsaugai svarbių teritorijų nuostatų reikalavimų (leidimo pavyzdys patalpintas 11 priede). Tai rodo, jog tarp atskirų susijusių valstybinių institucijų yra palaikomas ryšys, darbų atskaitomybė.

Kriterijus 3: teritorijos planavimas ir projektavimas.

Įvertinimas: geras.

Dabartinė padėtis. Teritorija parinkta taip, jog atitiktų PAST atrankos kriterijus (aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-358), kurie nurodo, jog teritorijoje turi nuolat perėti ne mažiau kaip 5 juodųjų gandrų poros, 9 poros vapsvaėdžių ir 7-12 porų žvirblinių pelėdų. Remiantis autorinio darbo ataskaita „Įsteigtų paukščių apsaugai svarbių teritorijų tinklo pakankamumo įvertinimas ir tyrimo darbų, reikalingų paukščių apsaugai svarbių teritorijų tinklo optimizavimui, plano artimiausiam laikotarpiui parengimas“ galima teigti, kad steigiant teritoriją ji atitiko PAST keliamus reikalavimus. Ribos nustatytos atsižvelgiant į Panevėžio miškų urėdijai priklausančią teritoriją, apjungiant Žaliosios girios draustinį. Ekologo J. Auglio nuomone, teritorijos plotas yra pakankamai didelis, kad joje būtų užtikrinta paukščių apsauga. Žemėlapiuose yra išskirtos paukščių apsaugos zonos, kurios sustiprina galimybes kiek įmanoma sumažinti žalingą poveikį ir trikdymą. Natūroje apsaugos zonos neišskirtos, bet pastatyti informaciniai ženklai „Žaliosios girios biosferos poligonas“. Kitokiais ženklais ši teritorija nėra pažymėta. Panevėžio miškų urėdija teigė, kad miškininkai natūroje orientuojasi pagal koordinates, kvartalų ir sklypų numerius.

Rekomendacijos:

1) turimų biologinių duomenų pakako, kad būtų įsteigta saugoma teritorija, bet šiuo metu, norint užtikrinti tinkamą tvarkymą, būtina sukurti oficialias buveinių ir rūšių duomenų bazes, nes visuomenei nėra tiksliai žinoma, kiek teritorijoje dabar yra saugomų paukščių rūšių bei esamų lizdų.

2) reikalinga atlikti išsamius tyrimus kai kurių retų paukščių, pavyzdžiui, uralinės pelėdos, genių, juodųjų meletų, lutučių, gervių. Gali būti, kad kai kurių gausa atitinka PAST atrankos kriterijų, tačiau būtina patikslinti jų skaičių.

Kriterijus 4: gamtotvarkos plano kokybė.

Įvertinimas: vidutiniškas.

Dabartinė padėtis. Gamtotvarkos plano rengėjas nurodytas vienas asmuo – P. Kurlavičius. Plano rengimo metu, P. Kurlavičiaus teigimu, jis atstovavo kaip ekspertas ir buvo atsakingas už biologinės įvairovės, saugotinių vertybių informacijos rinkimą, SSSG analizę. Pasak jo, daugiau lietuvių plano rengime nedalyvavo, viskam vadovavo Danijos ekspertai.

Panagrinęjus struktūrinę plano pusę, galima teigti, jog jame yra visos būtinos sudėtinės dalys. Taigi planas parengtas nuosekliai laikantis gamtotvarkiniam planui keliamų reikalavimų,

aprašytų įsakyme Nr. D1-146 „Dėl reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašo patvirtinimo“. Jame aiškiai suformuluoti gamtotvarkos plano uždaviniai (detaliai pateikti 1 priede), nurodytos jiems įgyvendinti reikalingos priemonės, įvertinta teritorijos būklė, atsakingi asmenys, finansavimo šaltiniai ir tikslinimo bei monitoringo tvarka.

Tačiau detaliau paanalizavus patį gamtotvarkos plano pagrindžiamosios informacijos turinį, buvo pastebėta šiek tiek neapdairumo klaidelių ir keletas nedidelių trūkumų:

1) gamtotvarkos plano 3 punkte nurodoma: „Žaliosios girios PAST vyrauja miškai (88 proc. arba 12 546 ha)“. Visos teritorijos užimamas plotas – 14 172,62 ha.

Jei paskaičiuosime 88 procentus nuo visos teritorijos, tai miškų užimamas plotas bus:

$$14172,62 * 0,88 = 12471,9056 \text{ ha}$$

$$\text{Gauname nemažą skirtumą: } 12546 - 12471,9056 = 74,0944 \text{ ha}$$

Todėl būtų teisingiau 3 punkto skliausteliuose naudoti tikslesnius procentus arba suapvalintus pagal apvalinimo taisykles t. y. 88,53 proc. (arba 89 proc.). Tuo labiau, kad pagrindžiamojame informacijoje visur yra naudojamas dviejų skaičių po kablelio tikslumas.

2) gamtotvarkos plane ištaisytos ne visos rašybos klaidos. Palikti tokie žodžiai kaip: „vūti“ (17 psl.), „anstesnių“ (24 psl.), „gaudytu“ (25 psl.), „Statybų įstatymas“ (3 psl., turi būti „Statybos įstatymas“). Tokios mažos klaidelės plano vykdymui įtakos neturi, tačiau galima daryti prielaidą, jog planas buvo parengtas paskubomis. Anot Aplinkos ministerijos vyr. specialisto D. Anuškevičiaus, „AM specialistai sutvarkė gamtotvarkos planą pagal galiojančius reikalavimus (ištaisė klaidas, suvedė į reikiamą formatą ir kt“. Tai rodo, jog pradiniam plano variante galėjo būti ir daugiau klaidų. AM vyr. specialistės G. Šarkutės išsakyta nuomonė „sprendžiant pagal tai, kokia yra gamtotvarkos planų rengimo kokybė (o ji yra silpna)“ patvirtina faktą, jog gamtotvarkos planų parengimo kokybė nėra gera.

3) numatomų išlaidų priemonių įgyvendinimui lentelėje nėra aišku, pagal kokį principą sumuojamos išlaidos 2007 ir 2008 metų stulpeliuose (žr. paskutinę eilutę lentelėje, kuri patalpinta 2 priede). Jeigu sumuosime stulpeliuose nurodytas reikšmes, gausime:

$$2007 \text{ metai: } 3000 + 4000 + 7500 + 6000 = 20500 \text{ Lt (nurodyta 62000)}$$

$$2008 \text{ metai: } 9000 + 5500 + 7000 + 3000 + 20000 = 44500 \text{ Lt (nurodyta 3000)}$$

Kituose stulpeliuose arba eilutėse neaiškumų neaptikta. P. Kurlavičiaus paklausta, kas plano rengime buvo atsakingas už išlaidų vertinimą. Anot jo, ekonominius skaičiavimus atliko, kainas nurodė danų ekspertai ir jam tai nėra žinoma. AM atstovas D. Anuškevičius, ruošęs planą tvirtinimui, teigė taip pat lentelės nesudarinėjęs.

Be to, galima pastebėti, jog šioje lentelėje nėra numatyta, kiek lėšų reikėtų 25 kelių užtvarams įrengti.

4) gamtotvarkos plane yra vartojama sąvoka „kiti plėšrūnai“, tačiau niekur tiksliau neužsimenama, kas tai galėtų būti t. y. trūksta konkretumo: „Gyvagaudžiais spąstais būtų gaudomos kiaunės ir kiti plėšrūnai“. Neaišku, kokie dar plėšrūnai būtų jais gaudomi. P. Kurlavičius sutiko, jog sąvoka panaudota ne visai tinkamai bei patikslino, jog tai galėtų būti pvz. audinės.

5) buvo patikrinta gamtotvarkos plane paminėta informacija: „Saugomų rūšių paukščių veisimosi vietos nustatytos vien valstybiniuose miškuose“. Tiek Krekenavos RPD, tiek Panevėžio MU patvirtino, jog veisimosi vietų yra ir privačiuose sklypuose. Pavyzdžiui, juodojo gandro veisimosi teritorija Pyvesos girininkijos 32 kvartale yra privataus asmens sklype. P. Kurlavičius užtikrino, kad plano rengimo metu visos veisimosi vietos nustatytos tik valstybės žemėse. Todėl gali būti, kad per ilgą plano tvirtinimo laikotarpį sklypai buvo privatizuoti.

6) Žaliosios girios gamtotvarkos plane niekur neužsimenama, kurioje vietoje ir kokiam plote turėtų būti planuojamas hidrologinio režimo atstatymas. Įsakyme Nr. D1-645 (2004 m.) IV dalyje rašoma: tvarkymo priemonių sąrašė turi būti nurodoma „Tvarkymo priemonėmis apimami plotai;“, taip pat „Aptariamas tvarkymo priemonių išdėstymas teritorijoje“. Kaip pavyzdys palyginimui buvo panagrinėtas 2007 m. patvirtintas Ilgašilio gamtotvarkos planas [7]. Jame yra nurodyta, kuriuose tvarkymo plotuose reikalingas hidrologinio režimo atstatymas ir prie gamtotvarkos metodų alternatyvų pateiktas trumpas kanalų tvėnkimo aprašymas. P. Kurlavičiaus manymu, tinkama vieta ir plotas turi būti nustatomi hidrologinio režimo atstatymo projekto rengimo metu. Kaip viena iš galimų vietų galėtų būti Klimbalės pelkės teritorija, kuri jo teigimu, plano rengimo metu visa priklausė valstybei.

Krekenavos RPD ekologo J. Auglio buvo klausama, kokia yra situacija dėl hidrologinio režimo projekto rengimo šiuo metu, ar jis pradėtas. J. Auglys teigė, jog Panevėžio miškų urėdija davė neigiamą atsakymą dėl šio projekto įgyvendinimo. Kaip problema įvardintas projekto sudėtingumas ir lėšų trūkumas. Jis paminėjo, kad yra numatytos didžiausios pelkės (pvz. Klimbalės, Linkiamiškio), kuriose būtų galima atstatyti hidrologinį režimą, tačiau kiekvieno jų teritorijose yra nemažai sklypų, o kai kurie sklypai turi daugiau nei po vieną savininką. Kyla problemų su kiekvienu suderinti bei įtikinti duoti sutikimą.

Nuspręsta pasiteirauti matininko V. Žemaičio, kaip nešališko specialisto, nuomonės. Remdamasis dabartiniais kadastro duomenimis (7 priedas), jis patikino, jog Klimbalės pelkėje privačių sklypų nėra, ten tik valstybinė žemė. Artimiausias sklypas yra maždaug už 800 metrų. Septintame priede pateiktas žemėlapis, kuriame rausva spalva pažymėtas Žaliosios girios draustinis, mėlynai – apibrauktos privačių sklypų ribos, šviesios vietos rodo iškirštą mišką, o siauros šviesios tiesios linijos – sausinimo kanalų vietas. V. Žemaičio manymu, Klimbalės pelkė yra tinkama vieta, ją galima būtų šiek tiek praplėsti, tačiau tą reikia daryti labai atsargiai ir

apskaičiuotai, nepažeidžiant nei ūkininkų, nei miškininkų interesų. Tam reikalingas išsamus tyrimas.

Taigi, autorės nuomone, visi šie pastebėjimai rodo, jog ruošiant planą buvo laikomasi pagrindinių struktūrai keliamų reikalavimų, tačiau ne pakankamai kruopščiai ir atidžiai. O hidrologinio režimo atstatymo klausimas reikalauja nuodugnesnio tyrimo, nes susiję su juo asmenys pateikia skirtingą informaciją bei nuomones.

Rekomendacija: Aplinkos ministerijai rekomenduojama griežčiau tikrinti gamtotvarkos planus prieš atiduodant juos tvirtinimui.

Kriterijus 5: tvarkymo tinkamumas teritorijai.

Įvertinimas: vidutiniškas.

Dabartinė padėtis. Buvo pasidomėta, ar gamtotvarkos plane numatytos priemonės yra tinkamos Žaliosios girios vietai.

Krekenavos RPD 2008 metų veiklos ataskaitoje minima, jog iš naujo lokalizuotos eismo apribojimams skirtų ženklų vietos (10 priedas). Gamtotvarkos plane jau buvo numatytos tam skirtos vietos (10 priedo 1 lentelė), todėl paklaustas, kodėl jos keičiamos, ekologas J. Auglys paaiškino, jog buvo nustatyta netinkamai: „kai kurios vietos numatytos apribojant eismą pagrindiniuose keliuose“. Todėl Krekenavos RPD iš naujo lokalizavo vietas pagal reikalingumą (10 priedo 2 lentelė), taip, kad nesidubliuotų su užtvais (10 priedo tęsinys).

P. Kurlavičiaus teigimu, jis eismo ženklų vietų nenustatinėjo. Tačiau patvirtino, jog rengiant planą, jokie vietovės tyrimai nebuvo atliekami, remtasi tik teorinėmis žiniomis, nes vietovių lankymui ar tyrimams nebuvo skirta pakankamai pinigų. Jis sutiko, jog rengiant gamtotvarkos planus tyrimai yra labai reikalingi.

Be to, KRPD ekologas J. Auglys paminėjo, kad gamtotvarkos plane numatytas 100 vnt. spąstų įsigijimas, tačiau niekur nenurodoma, kad spąstus gali pasisavinti miško lankytojai, taip pat nenumatyta, kas turėtų tikrinti išdėliotus spąstus (reikia papildomai tam žmogaus), kas kiek laiko ir ką daryti su pagautais plėšrūnais. Viskas paliekama spręsti vykdančiai institucijai.

Plano rengėjas P. Kurlavičius paprieštaravo, teigdamas, jog spąstus reikia daryti tokius, kad niekas nevogtų – pavyzdžiui, inkilo pavidalo. O medžiojimas, jo nuomone, nebūtų toks patikimas būdas kaip spąstai, nes kiaunes yra sunku nušauti.

Dar viena tvarkymo priemonė, kurios tinkamumu suabejota – tai iškelti inkilus žvirblinėms pelėdoms, nes, pasak ekologo J. Auglio, Žaliojoje girioje labai daug uoksinių medžių, kurie geriausiai tinka šiems paukščiams perėti. Tačiau plano rengėjas nesutiko, nes uoksinius medžius reikia inventorizuoti, uždėti apsaugas, o tankmėje jų nėra net kaip ir

apsaugoti. Be to, jie yra trumpaamžiai. Inkilai su apsaugomis nuo kiaunių garantuoja tinkamą apsaugą, o ir kainuoja pigiau.

Tačiau P. Kurlavičius neprieštarauja, jog uoksai yra labai reikalingi. Savo išleistoje knygoje „Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose miškuose“ jis mini, kad medžiai su stambiais (iškaltais juodųjų meletų) uoksais yra labai vertingi miškų biologinei įvairovei, net keliolikos rūšių gyvūnai naudojami tokiais uoksais [16]. Sausuoliai, stuobriai ir seni medžiai su uoksais dažnai iškertami remiantis sanitarinių kirtimų taisyklėmis [18].

Taigi galima daryti išvadą, jog rengėjo ir vykdytojo požiūriai į tvarkymo priemonių tinkamumą Žaliajai giriai nesutampa. Tačiau tokių atvejų pasitaiko neretai, tą patvirtina ir Lietuvoje atlikto efektyvumo įvertinimo ataskaitoje [28] pateiktas siūlymas, jog už teritorijų planavimą turėtų būti atsakingi tiek saugomų teritorijų direkcijų specialistai, tiek ir VSTT darbuotojai. Šiuo metu yra per daug „nutylėtos informacijos ir patirties, neprieinamos saugomų teritorijų darbuotojams, kai planus rengia ekspertų grupė. Todėl kyla nesusipratimų įgyvendinant nurodytus darbus“.

Rekomendacijos:

1) sugalvoti medžiotojų būrelių skatinimo sistemą, nurodant jiems naikinti kiaunes bei kranklius. J. Auglio teigimu, Žaliojoje girioje yra šie medžiotojų būreliai: Stumbriškio, Pyvesos, „Elnias“, Karsakiškio.

2) informuoti miškininkus, kad jeigu kirtimo metu paaiškėja, jog medžių kamienai yra uoksiniai, tai būtų palikti kirtavietėje. Be to, jų komercinė vertė yra daug mažesnė nei aplinkosauginė [40].

Kriterijus 6: priemonių įgyvendinimas.

Įvertinimas: vidutiniškai.

Dabartinė padėtis. Remiantis internete skelbiamos 2008 metų veiklos ataskaitos duomenimis ir Krekenavos RPD pateikta informacija, galima teigti, kad yra atlikta tik maža dalis numatytų uždavinių. Jeigu analizuosime darbus pagal jiems priskirtą prioritetą, tai pastebėsime, jog aukštesniu prioritetu nurodytos priemonės yra mažiau vykdomos arba visai nevykdomos lyginant su žemesnio prioriteto. Iš numatytų devynių pirmo prioriteto darbų yra vykdomas tik vienas – kranklių ir kiaunių apskaita. Antro prioriteto darbų yra 5, iš kurių du yra pilnai įgyvendinti, o likę trys – dalinai. Panagrinėjus atidžiau, kodėl antro prioriteto darbams skiriama daugiau dėmesio, galima daryti išvadą, jog pagrindinė priežastis yra lėšų poreikis ir darbų sudėtingumas. Atlikti yra tie darbai, kurie reikalauja mažiausiai išlaidų.

Detaliau panagrinėsime įgyvendintas priemones ir jų tinkamumą.

Vienas iš pilnai atliktų darbų – tai Panevėžio miškų urėdijos lėšomis įrengtas *informacinis stendas* Pyvesos girininkijos pastato kieme.

8 pav. Informacinis stendas

Šaltinis: asmeninė nuotrauka

Stendas buvo patikrintas išvykos į vietovę metu, jis tikrai yra, tačiau pastatytas tarp medžių, ne prie pat gatvės. Norint sustoti su mašina – reikia įvažiuoti į girininkijos kiemą. Stende pateikta svarbiausia informacija apie Žaliosios girios PAST esančias saugomas paukščių rūšis, apribojimus, nurodoma, kuo remiantis atliekami darbai, užrašyti kontaktiniai telefonai bei pateikiamas saugomos teritorijos ribų planas. Stendo vertė ~ 2700 Lt.

Autorės nuomone, Žaliosios girios PAST vieno informacinio stendo 14 172,62 ha teritorijai yra per mažai. Jeigu lyginsime su kitomis saugomomis teritorijomis, pavyzdžiui, Apušio ežero ir jo apyežerių saugoma teritorija, tai ji apima 94 ha ir ten 2008 m. pastatyti trys informaciniai stendai [41].

Krekenavos RPD išleido *lankstinuką* apie Žaliosios girios PAST. Jis išleistas 1000 egz. tiražu vietoje numatytų 3000 egz. Lankstinukai platinami poligono girininkijose, mokyklose, renginių metu, dalinami Krekenavos RPD lankytojams.

Valstybinių ir privačių miškų *savininkai informuojami* apie kirtimo apribojimus spaudoje („Žalioji pasaulis“, Nr. 4 (638), „Sekundė“, Nr. 52 (3668)), lankstinukuose, taip pat paminėta ir informaciniame stende. Panevėžio miškų urėdijai kirtimų apribojimai įrašomi prie ypatingų sąlygų į Aplinkos ministerijos išduodamą leidimą miškui kirsti. Urėdija užtikrina, jog Natura 2000 apribojimai didelių problemų jiems nekelia, nes Žalioji giria yra tik trečdalis jų valdomos teritorijos, todėl paukščių veisimosi metu jie turi galimybę darbus vykdyti kitose vietose.

Dar vienas pilnai atliktas darbas – pastatyti 25 *kelių užtvagai*, kuriuos Panevėžio miškų urėdija įrengė taip pat savo lėšomis. Užtvagai buvo patikrinti pasirinktoje teritorijoje, įsitikinta, jog jie tikrai yra. Panevėžio miškų urėdija informavo, jog šiuo metu likę 24 užtvagai, nes vienas buvo pavogtas, tačiau dėl per mažos jo vertės baudžiamoji byla neiškelta. Paklausus urėdijos, ar planuojama vietoj jo pastatyti kitą užtvaramą, atsakyta, jog šiais metais neskirta lėšų. Vieno užtvairo vertė ~114 Lt.

9 pav. Kelių užtvagai Žaliojoje girioje

Šaltinis: asmeninės nuotraukos

Kol kas nėra pastatyti numatyti *eismo apribojimui skirti ženklai*. Panevėžio miškų urėdija sakė pastatys, kai tik tam bus skirtos lėšos, nes jau yra lokalizuotos jiems tinkamos vietos.

Dėl tos pačios priežasties t. y. lėšų trūkumo, nėra įrengti *dirbtiniai lizdai ar inkilai* saugomų paukščių rūšims, nesudarytos *sutartys su medžiotojais* dėl spąstų naudojimo, nepradėtas rengti *hidrologinio režimo* atstatymo projektas.

Ekologas J. Auglys patikino, jog lizdai yra keliami savanoriškai, tačiau tai nefiksuoja. Taip pat buvo įvardinta problema, jog nežinoma, kaip išskirti naujas veisimosi vietas, nes jos nėra pažymėtos kaip saugomos vietos žemėlapyje, koku būdu jas reikėtų apsaugoti. Taip pat nežinoma, ką daryti su veisimosi vietomis, kurios žemėlapyje pažymėtos kaip lizdavietės, tačiau dabar ten lizdo nebėra.

Išanalizavus įgyvendintas priemones pagal jų atlikimo terminą, pastebėsime, jog nei viena iš numatytų priemonių nebuvo pilnai atlikta laiku t. y. per jai skirtą terminą. Tai galima būtų paaiškinti tuo, jog per ilgai užtruko gamtotvarkos plano tvirtinimas ir dėl to nusikėlė darbų vykdymo pradžia. Tą patvirtina ir Natura 2000 tinklo steigimo audito išvada: „Aplinkos ministerija nespėjo patvirtinti gamtotvarkos planų numatytais terminais, nors VSTT daugumą suderintų planų jai perdavė dar 2005 metais“.

Rekomendacijos:

1) įrengti mažiausiai vieną stendą arčiau Panevėžio, labiau žmonių lankomoje vietoje – prie vaikų stovyklos „Šilelis“ arba įvažiuavus į poligono teritoriją iš Panevėžio pusės. Kartu turėtų būti įrengiama ir nedidelė aikštelė – kad žmonės važiuodami mašina galėtų stabtelėti prie pat stendo.

2) patikslinti gamtotvarkos planą, netinkamus metodus pakeičiant lengviau įgyvendinamais arba pigesniais.

3) atlikus tyrimus ir atradus kokias nors naujas vertybes, kurios dar nėra saugomos toje teritorijoje, direkcijai turėtų būti suteikta teisė parengti reikalingus dokumentus, kurie reglamentuotų atrastų vertybių apsaugą. Tokiu būdu apsaugos procesas taptų greitesnis.

Kriterijus 7: pasiektas efektas.

Įvertinimas: trūksta duomenų.

Dabartinė padėtis. Ar atlikti darbai turi pastebimą poveikį saugomoms paukščių rūšims, teigti dar anksti. Panevėžio MU nuomone, jų įgyvendintos gamtotvarkinės priemonės pilnai neužtikrina tokios apsaugos, kokios norima, nes visus pastatytus užtvarus galima apvažiuoti kitais vingiuotais keliukais arba iš priešingos pusės. O keturračiams, kurie pastaruoju metu labai pamėgo Žaliąją girią, užtvapai – ne kliūtis. Jeigu numatytos priemonės veiktų kaip norima, tuomet tai užtikrintų pakankamą apsaugą.

Paukščių gausai įvertinti reikalinga turėti bent kelių monitoringų, vykdomų kas tris metus, duomenis. Kol kas galima lyginti tik 2004 ir 2006 metų monitoringų Žaliojoje girioje duomenis. Internete skelbiama tokia informacija apie saugomų rūšių gausumo pokyčius [30]:

- juodasis gandras (populiacija stabili, 5 poros);
- vapsvaėdis (populiacija stabili, 9-10 porų);
- žvirblinė pelėda (populiacija mažėja: 2004 m. 7-12 porų, 2006 m. – daugiau kaip 5 poros), mažėjimas aiškinamas vėlesniu apskaitos vykdymu nei nurodyta metodikose, dėl to galėjo būti neaptikta dalis porų.

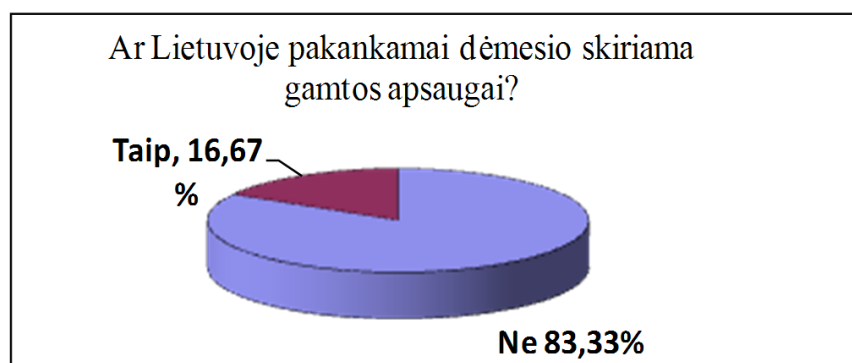
Ekologo J. Auglio teigimu, 2009 m. darytas monitoringas: juodųjų gandrų ir vapsvaėdžių populiacijos stabilios, o žvirblinių pelėdų, jo teigimu, yra gausiau nei minimalus kriterijus.

Taigi koks yra pasiektas efektas – spręsti dar anksti. Tačiau reikia pasistengti, kad būtų įvykdyta kuo daugiau plane numatytų priemonių, tik tada bus galima tikėtis reikšmingų teigiamų pokyčių.

4. EKSPERTŲ APKLAUSOS ANALIZĖ

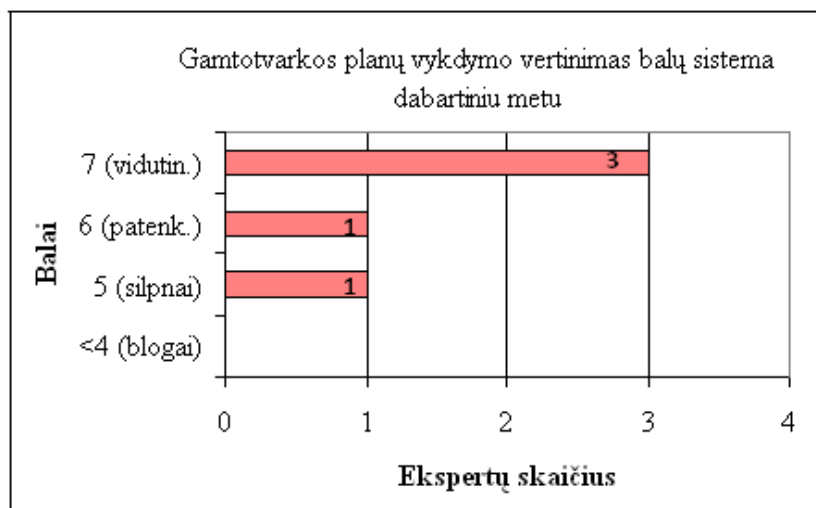
Tyrimo metu buvo atliekama ir ekspertinė apklausos analizė. Buvo pasirinkti 6 ekspertai: iš Saugomų teritorijų tarnybos – direktorės pavaduotojas Vidmantas Bezaras, VSTT Gyvosios gamtos skyriaus vedėjas Nerijus Žitkevičius, iš Aplinkos apsaugos ministerijos – vyr. specialistė Giedrė Šarkutė, ekspertas biologas (parengęs 5 gamtotvarkos planus) – P. Kurlavičius, T. Kovėra – judėjimo „Už gamtą“ steigėjas ir Kurtuvėnų regioninio parko gamtos ir kultūros paveldo skyriaus vedėjas V. Lopeta. Ekspertai parinkti taip, kad būtų sužinota nuomonė kiekvieno atstovo, kuris vienaip ar kitaip susijęs su gamtotvarkos planais – jų rengimu, ruošimu tvirtinimui, vykdymu, vykdymo priežiūra ir suinteresuotos gamtos išsaugojimu t. y. ne pelno organizacijos. Tyrimo metu buvo sudaryta anketa, kurioje pateikti 14 skirtingų klausimų gamtos apsaugos tema (ekspertinė anketa patalpinta 13 priede).

Ekspertų buvo klausama, „Ar Lietuvoje pakankamai dėmesio skiriama gamtos apsaugai?“. Beveik visi atsakė, jog Lietuvoje nėra skiriama pakankamai dėmesio. Vakarų šalys gamtos apsaugai teikia daugiau reikšmės. Priešingai manė 1 ekspertas.

10 pav. Ekspertų nuomonių procentinis pasiskirstymas

Buvo pasiūlyta dešimtbalėje sistemoje įvertinti, gamtotvarkos planų vykdymą šiuo metu. Aukščiausią balą skyrė Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos atstovai ir Kurtuvėnų regioninio parko darbuotojas, vykdymą apibūdinę „vidutiniškai“ t. y. 7 balais. Tokį vertinimą galima būtų paaiškinti tuo, jog jie yra tie specialistai, kurie atsakingi už gamtotvarkos priemonių vykdymą ir skirdami balą tarsi įvertina darbą, kurio dalį atlieka jie patys. Kiti ekspertai vertino šiek tiek prasčiau – „patenkinamai“ arba „silpnai“, o Aplinkos ministerijos atstovė teigė negalinti tiksliai įvertinti situacijos.

11 pav. Ekspertų atsakymų pasiskirstymas

Ekspertų buvo klausiama, su kokiais sunkumais susiduriama vykdant gamtotvarkos planuose numatytus darbus. Pagrindinė įvardinta problema – finansinių išteklių trūkumas. Kurtuvėnų RPD atstovas paaiškino, jog gamtotvarkos planai rengiami dešimčiai metų, o lėšos skiriamos tik pirmiems dvejiems. Planuose numatytam tęstinumui kitais metais lėšų nesurandama ir todėl laukiamo efekto nebūna. Taip pat priemonių efektyvumas ženkliai mažėja ir dėl rangovų darbų (pvz. krūmų kirtimas) vėlavimo dėl kokių nors priežasčių. Buvo paminėti ir tokie sunkumai kaip tinkamų specialistų nebuvimas, nesutarimai su privačios žemės savininkais (taip pat problemos juos surandant), aplinkos struktūrų pakankamo dėmesio stygius.

Kaip galima būtų spręsti iškilusias finansines problemas, buvo pasiūlyta numatytus uždavinius įgyvendinti kitokiomis priemonėmis arba ieškoti tarptautinių fondų pagalbos. Įvardinta Lietuvos biudžeto lėšų problema. Kurtuvėnų regioninio parko darbuotojo nuomone, finansavimo problemų yra siekiant užtikrinti projekto tęstinumą. Be to, kartais nežinoma, kur kreiptis ieškant lėšų. Jo teigimu, lėšų galima gauti iš Aplinkos rėmimo programų, galėtų skirti savivaldybės iš savo gamtosaugos fondo rajono teritorijoje esančių buveinių tvarkymui (projekto tęstinumui ir biologinės įvairovės apsaugai). Kaip galima išeiti efektyvesniam lėšų paskirstymui, pasiūlyta kurti atskirus fondus Lietuvoje tam tikrai teritorijai, pavyzdžiui, „Aukštaitijos nacionalinio parko fondas“. Remdamasis praktine patirtimi, kaip finansinių išteklių galimą sprendimo būdą V. Lopeta nurodė aktyvesnį savininkų įsijungimą į tvarkymo darbus. Akcentuota, jog jie galėtų daugiau dalyvauti kraštovaizdžio tvarkymo programose (natūralių pievų ir šlapžemių), gaunant išmokas iš Nacionalinės mokėjimo agentūros pagal kaimo plėtros programas. Tačiau čia susiduriama su kita problema – ūkininkaujančių žmonių vis mažėja, o išmokos nėra didelės.

Ekspertams buvo pateiktas klausimas „*Ar gamtotvarkos planų vykdymas padės išsaugoti nykstančių gyvūnų, augalų ir grybų rūšis, jų buveines?*“. Visi respondentai laikėsi vieningos nuomonės, kad padės, nes yra teigiamos patirties Europoje, o „planas ir numato strategiją, kaip turi būti tvarkoma ta teritorija, kad neišnyktų ten esančios vertybės, tačiau vien gamtotvarkos planų nepakanka jų išsaugojimui.“ Buvo pabrėžiama, kad tai tik vienas iš darbų, padedančių išsaugoti nykstančias rūšis ir jų buveines, stabilizuoti būklę. Gamtotvarkoje svarbu užtikrinti natūralių pievų ir pelkių apsaugą, nes jos sparčiausiai nyksta. Be to, kaip esminis uždavinys, kurį nurodė keli ekspertai, yra gamtotvarkos priemonių tęstinumo užtikrinimas (pvz. ūkinis teritorijos naudojimas), nes nieko nedarant po kelių metų netvarkomos buveinės vėl degraduoja. V. Lopetos teigimu, anksčiau jas palaikydavo ekstensyvus ūkininkavimas: šienavimas, ganymas. Gali neužtekti jėgų ir priemonių kiekvienai direkcijai suorganizuoti darbus teritorijose, kuriose seniau ūkininkaudavo dešimtys ūkininkų, o dabar ten jų neliko. Akcentuota, kad gamtotvarkos priemonės padeda išsaugoti rūšis ir buveines, tačiau negarantuoja šimtaprocentinės apsaugos dėl darbų masto ir problemų juos įgyvendinant. ES skiria pinigų buveinių tvarkymui, tačiau tuo pačiu skatina smulkius ūkininkus anksti pasitraukti iš gamybos (atsisakyti karvių), kas spartina buveinių degradavimą. Pabrėžiama, kad didelių plotų atvirų buveinių išsaugojimas yra labai problematiškas.

Ekspertų buvo klausiama „*Ar bus visiškai pasiekti ir įgyvendinti gamtotvarkos planuose aprašyti tikslai?*“. VSTT specialistų nuomonės priešingos – vienas manė, kad bus, kito pozicija buvo atsargesnė: „nėra garantijos, nes sunkiausia yra tolesnės priežiūros užtikrinimas“. AM atstovė atsakydama rėmėsi bendros praktikos žiniomis: „Praktika rodo, kad strateginio planavimo dokumentuose užsibrėžti tikslai 100 proc. nebūna pasiekiami.“. Kiti ekspertai taip pat buvo įsitikinę, jog tikslai niekada nebus pasiekti, nes atsiranda naujų teršalų, naujų nykstančių rūšių, kurias reikia nuolat saugoti. Neretai pristigs lėšų darbų tęstinumui vėlesniais projekto metais, o kartais trūks ir iniciatyvos nugalint iškilusius sunkumus (pvz. dirbant su privačiais savininkais).

Apklausoje dalyvavusių ekspertų buvo klausiama, *ar pakanka darbuotojų ir institucijų gamtotvarkos planuose numatytiems darbams*. Jų nuomonės išsiskyrė. Tie, kurie sakė, kad užtenka, teigė, jog darbai paskirstomi institucijoms pagal kompetenciją. Ir darbuotojų užtenka kol kas, kol gamtotvarkos planams skiriama mažai dėmesio. Kai kurie pabrėžė, kad jaučiamas kvalifikuotų specialistų trūkumas. Nors buvo manančių priešingai – kad kvalifikuotų darbuotojų yra pakankamai, bet lėšų jiems trūksta. AM atstovės teigimu, „Šiuo metu galiojantis Reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašas numato reikalavimą planų rengėjams pateikti žmogiškųjų išteklių analizę. Prašoma įvertinti, ar institucijos turimi žmogiškieji resursai yra pakankami pavestoms gamtotvarkos plano priemonėms įgyvendinti. Prireikus turi būti

pateikiami pasiūlymai dėl paslaugų pirkimo ar kitų būdų kaip spręsti žmoniškųjų resursų trūkumą“. VSTT laikėsi kritiškesnio požiūrio ir teigė, kad direkcijose nedirba pakankamai darbuotojų, o specializuotų institucijų visai nėra ir daugiausia prie organizavimo prisideda NVO. Kaip priežastis dėl nepakankamo skaičiaus dirbančių specialistų vieno eksperto įvardintas per mažas dėmesys gamtotvarkos planams: lėtas jų ruošimas, dar lėtesnis derinimas bei tvirtinimas, negaunamos reikalingos ES lėšos. Dėl to buveinės degraduoja, o tvarkymo darbai beveik nevyksta. Specialisto teigimu, jeigu buveinių tvarkymas vyktų normaliai, atsirastų didesnė kvalifikuotų rangovų paklausa. Pasiūlyta skirtinguose Lietuvos regionuose sukurti specialias rangovų įmones (stotis, kurios turėtų brangią specializuotą techniką, pvz. nendriapjoves šlapioms vietoms ir galėtų aptarnauti dideles teritorijas). Dabar nėra paklausos ir tokios įmonės bankrutuotų.

Visi respondentai buvo vieningos nuomonės, jog gamtosauginis auditas yra reikalingas ir netgi būtinas. Tačiau AM atstovė pabrėžė, jog sprendžiant pagal gamtotvarkos planų rengimo kokybę, kuri yra silpna, Lietuvoje nėra specialistų galinčių kvalifikuotai atlikti gamtosauginį auditą. Jos nuomone, turimus ribotus finansinius išteklius šiuo metu būtų naudingiau skirti gamtotvarkos priemonių įgyvendinimui.

Apklaustieji mano, kad gamtosauginiam auditui atlikti reikėtų priimti gamtosauginio audito nuostatus, remtis saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašu, galima sudaryti atitinkamas sutartis tarp audito organizatoriaus ir rangovo arba tarp finansuotojo ir rangovo.

Respondentų nuomone, tokį auditą atlikti galėtų patirtį turinčios mokslo įstaigos arba NVO, aukštos kvalifikacijos specialistai, grupėje turėtų būti bent vienas biologas, išmanantis, kur ir kodėl tvarkymo priemonės buvo atliktos, o kur ne. Keli ekspertai manė, kad jį atlikti turėtų uždaras nepriklausomų specialistų ratas, VSTT arba AM suformuota audito komisija, kuri patikrintų, ar atlikti numatyti darbai ir ar kokybiškai. AM papildė, jog pagal Vyriausybės nutarimą Nr. 709 gamtosauginį auditą arba tvarkymo efektyvumo vertinimą turi atlikti asmenys, nesusiję su šio plano parengimu ar įgyvendinimu.

Buvo klausama, *„Ar gamtos apsaugos auditas pagerintų numatytų uždavinių įgyvendinimą?“*. Beveik visi ekspertai pritarė, jog pagerintų, nes vertinimo išvados padėtų ateityje geriau formuluoti uždavinius, teisingai parinkti ir kokybiškai atlikti tvarkymo priemones, efektyviau panaudoti lėšas (su tom pačiom ribotom lėšom pasiekti geresnį rezultatą). Taip pat būtų aiškiau įvardintos problemos, įvesta daugiau skaidrumo saugomų teritorijų tvarkymo srityje, surasti atsakymai, ką reikėtų daryti ateityje, priimti teisingesni siūlymai, atliktas įvertinimas įpareigotų rangovą ir organizatorių darbus atlikti kruopščiau ir geriau. Vienas respondentas patikslino, kad iš esmės gamtotvarkos planų įgyvendinimo toks auditas

nepagerintų, tačiau būtų griežčiau laikomasi numatytų grafikų ir specifinių reikalavimų juos atliekant.

Remiantis ekspertine apklausa, galime tiksliau įvertinti gamtos apsaugos organizavimo esamą situaciją tiek iš teorinės, tiek iš praktinės pusės, susipažinti su susiduriamomis problemomis, siūlymais, kaip galima jas spręsti ir požiūriu į gamtosauginio audito reikalingumą. Ekspertų išsakyta nuomonė leidžia geriau suprasti Lietuvoje esančią padėtį ir ateities perspektyvas.

IŠVADOS

1. Aplinkos apsaugą reguliuoti priimta gana daug teisės aktų ir standartų, tačiau gamtosauginis auditas Lietuvoje nėra reglamentuotas. Kaip parodė ekspertinės apklausos rezultatai, vyrauja prieštaringos nuomonės. Vienių ekspertų nuomone, reikia priimti gamtosauginio audito nuostatus, nes vertinimas yra būtinas, tačiau yra manančių, jog riboti finansiniai ištekliai labiau reikalingi priemonių įgyvendinimui.
2. Šiuo metu Žaliosios girios paukščių apsaugai svarbioje teritorijoje yra atlikta tik nedidelė dalis darbų, kurie yra numatyti gamtotvarkos plane ir pagal terminą jau turėjo būti įgyvendinti. Ekspertų teigimu, esant lėšų trūkumui, numatytas priemones reikia pakeisti panašiomis arba ieškoti tarptautinių fondų pagalbos.
3. Remiantis 2004 – 2006 metų monitoringo rezultatais, galima daryti išvadą, jog saugomų paukščių skaičius Žaliosios girios teritorijoje stabilus. Tačiau juodųjų gandrų skaičius yra minimalus, kurio reikalauja PAST atrankos kriterijai, todėl šiai paukščių rūšiai sumažėjus bent viena pora, kiltų pavojus nebetenkinti atrankos kriterijaus.
4. Atlikus ekspertinę apklausą, dauguma respondentų teigė, kad pagrindinės problemos įgyvendinant gamtotvarkos priemones – finansavimo, kvalifikuotų specialistų trūkumas ir priemonių tęstinumo užtikrinimas.
5. Atliekant tyrimą, susidurta su institucijų nenorėjimu teikti informaciją, skirtingų duomenų pateikimu tuo pačiu klausimu bei negalėjimu patikrinti duomenų teisingumo dėl riboto priejimo prie dokumentų. Todėl galima daryti išvadą, jog tai – bandymas atlikti auditą iš šalies neutralaus žmogaus, nes nei audito, nei tvarkymo efektyvumo vertinimo be tikrinamos organizacijos sutikimo profesionaliai atlikti neįmanoma.
6. Visi apklausti ekspertai teigė, jog gamtosauginis auditas yra reikalingas ir netgi būtinas, nes įvestų daugiau skaidrumo saugomų teritorijų tvarkymo srityje, padėtų išaiškinti problemas, būtų priimti teisingesni sprendimai, įpareigotų siekti geresnių rezultatų. Be to, užsienio šalyse atlikti gamtosauginio audito ir vertinimo pavyzdžiai rodo, jog tai naudinga ne tik konkrečiam planui, bet ir visai šalies saugomų teritorijų sistemai.

7. Iškelta darbo hipotezė „gamtosauginis auditas padeda nustatyti, kiek yra įgyvendinti plane numatyti uždaviniai, išaiškinti jų tinkamumą, nevykdymo priežastis bei numatyti įgyvendinimo gerinimo galimybes“ pasitvirtino teorine prasme, tačiau praktiškai patvirtinta tik iš dalies, nes ne visos institucijos sutiko geranoriškai suteikti dominančią informaciją.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

1. Svarstyti gamtosauginio audito reglamentavimo teisės aktais klausimą bei tokio audito organizavimą šalyje.
2. Įdiegti gamtotvarkinės veiklos tęstinumo sistemą, kuri užtikrintų būtiniausių priemonių vykdymą pasibaigus gamtotvarkos planų terminui.
3. Nustatyti trūkstamų išteklių (pvz. automobilių) dalijimosi tarp kelių direkčių galimybes.
4. Parengti ir įdarbinti daugiau kvalifikuotų specialistų regioniniuose parkuose, kad būtų galima atlikti reikiamus mokslinius tyrimus saugotinių rūšių paieškai. Nes kai kur vis dar trūksta duomenų apie saugotinas augalų, grybų, vabzdžių rūšis. Taip pat galima organizuoti savanorių arba studentų biologų stovyklas, kurie tirtų teritorijos augaliją, buveines.
5. Suformuoti ir apmokyti nepriklausomų gamtosaugos specialistų grupę, kurie nuolat stebėtų ir vertintų, kaip yra atliekami gamtotvarkos planuose numatyti darbai, lankytų teritorijas, analizuotų problemas, teiktų pasiūlymus planų tikslinimui ir ieškotų galimybių, kaip finansuoti būtiniausius gamtotvarkos darbus.
6. Kiekvienais metais atnaujinti esamų lizdaviečių vietas žemėlapiuose, nebeesančias – panaikinti.
7. Skatinti ir dar labiau informuoti privačių sklypų savininkus, įtraukiant aktyviau dalyvauti vietovių tvarkyme.
8. Lietuva galėtų „užsiauginti“ gamtosaugos specialistus (auditorius). Pavyzdžiui, AM arba VSTT galėtų sudaryti sutartis su gabiausiai aplinkosaugos studentais apmokėdama studijas ir profesionalų tokių auditorių parengimą bei praktiką užsienyje su sąlyga, jog įgiję reikiamą kvalifikaciją studentas keletą metų dirbs Lietuvoje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.
2. Lietuvos Respublikos Aplinkos monitoringo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 57-2025.
3. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios, 2001, Nr. 108-3902.
4. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 10 d. įsakymas Nr. D1-629 „Dėl Adutiškio-Guntauninkų miškų, Gedžiūnų miško, Gubernijos miško, Padauguvos miško, Plinkšių miško, Rūdinkų girios, Šimonių girios, Taujėnų-Užulėnio miškų ir Žaliosios girios biosferos poligonų įsteigimo, jų nuostatų ir ribų patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6713.
5. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. D1-645 „Dėl reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 184-6807.
6. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. D1-645 „Dėl Reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašo patvirtinimo pakeitimo“// Valstybės žinios, 2009, Nr. 41-1593.
7. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. D1-48 „Dėl Ilgašilio gamtotvarkos plano patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2007, Nr. 10-407.
8. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gegužės 30 d. įsakymas Nr. D1-304 „Dėl Žaliosios girios gamtotvarkos plano patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2007, Nr. 62-2387.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. 276 „Dėl Bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo// Valstybės žinios, 2006-04-22, Nr. 44-1606.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. 399 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 55-1899.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 709 „Dėl Saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 93-3409.

12. Tarybos 92/43/EEB direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos (Buveinių direktyva).
13. Tarybos 79/409/EEB direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos (Paukščių direktyva).
14. Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P. ir kt. Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė, P. 274-278.
15. Jankevičius K., Stasinas J. Lietuvos aplinkosaugos raida. Vilnius: ABO, 2000. P. 7-10.
16. Kurlavičius P. Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose miškuose. Vilnius: Lututė, 2006. P. 37-97.
17. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos ir DANCEE projektas/ Natura 2000 Lietuvoje. Vilnius: Daigai, 2001. P. 3.
18. Maehl P. Kai kurių Europos bendrijos svarbos rūšių buveinių tvarkymo rekomendacijos. Vilnius: Lututė, 2006. P. 47-54, 104-106.
19. Mierauskas P. Gamtotvarka. Vilnius: Petro ofsetas. 2009. P. 8-53, 161-239.
20. Mierauskas P., Pranaitis A., Sinkevičius S. ir kt. Pelkių ekosistemos. Vilnius: 2005. P. 72-86.
21. Puškorius S. Veiklos auditas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 46-75, 195-295.
22. Raudonikis L. Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. Kaunas: Lututė, 2004. P. 1-33, 228-231.
23. Raudonikis L., Stanevičius V., Brazaitis G. ir kt. Europos bendrijos svarbos gyvūnų rūšių monitoringo metodikos. Paukščiai. Vilnius: Petro ofsetas, 2006. P. 9-20, 29-32.
24. Staniškis J. Aplinkos apsaugos vadybos sistemos. Kaunas: Technologija, 2001. P. 100-101.
25. Staniškis J. K., Arbačiauskas V. Prevencinė aplinkos vadyba. Kaunas: Technologija, 2003. P. 180-215.
26. Stončius D., Mierauskas P., Treinys R. Gamtotvarkos vaidmuo saugant biologinę įvairovę. Vilnius: Daigai, 2001. P. 79-86.
27. Mike A. Management planning for nature conservation. UK: Springer Science + Business Media B. V., 2008. P. 63-75.
28. Ahokumpu A., Brueggemann J., Gulbinas Z. ir kt. Lietuvos saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo įvertinimas. Ataskaita, 2006.
29. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos ir DANCEE projektas. Europos Sąjungos gamtos apsaugos reikalavimai ir NATURA 2000 teritorijų tvarkymas. Leidinys.

30. Sorokaitė J. Įsteigtų paukščių apsaugai svarbių teritorijų tinklo pakankamumo įvertinimas ir tyrimo darbų, reikalingų paukščių apsaugai svarbių teritorijų tinklo optimizavimui, plano artimiausiam laikotarpiui parengimas. Autorinio darbo ataskaita, 2007.
31. Valatkienė Z., Smilgevičius L., Kurkutis B. Aplinkos apsaugos rėmimo programos vertinimas. Ataskaita, 2003 m.
32. Vytauto Didžiojo universitetas, paskaitų konspektas.
<http://aplinkotyra.vdu.lt/index.php?page=moduliai>, prisijungimo laikas: 2009-07-04.
33. Eurosite Toolkit: Management Planning, 1999.
<http://www.anpm.ro/Files/Eurosite%20Management%20Planning%20Toolkit.pdf> 20081149.pdf; prisijungimo laikas 2009-04-02.
34. Mike A. The CMS guide to management planning, 2005.
<http://www.esdm.co.uk/downloads/CMS.asp>; prisijungimo laikas 2009-10-20.
35. Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas Lietuvoje // <http://www.euro.lt/lt/apie-lietuvos-naryste-europos-sajungoje/lietuva-europos-sajungoje/es-reikalu-koordinavimas-lietuvoje/es-teises-igyvendinimas/>; prisijungimo laikas: 2009-10-02.
36. Gabartas R. Volkswagen juodadarbis // Kauno diena, 2004 bal. 26// <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/-rdquo-volkswagen-juodadarbis-18532>; prisijungimo laikas: 2009-10-16.
37. Gamtos apsauga/Bendra informacija // http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1038; prisijungimo laikas 2009-05-05.
38. Gyvosios gamtos apsauga // <http://www.birdlife.lt/index.php/gamtos-klase/gyvosios-gamtos-apsauga/PAST/>; prisijungimo laikas: 2009-10-10.
39. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatai // http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=115; prisijungimo laikas 2009-09-15.
40. Miškų tvarkymo 2006 m. auditas. Ataskaita, skirta: VĮ Raseinių miškų urėdijai // <http://www.rainforest-alliance.org/forestry/documents/raseniaipubsum06lit.pdf>; prisijungimo laikas 2009-10-10.
41. Natura 2000 // Apsaugos ir tvarkymo priemonės // <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/197>; prisijungimo laikas 2009-10-05.
42. Saugomų teritorijų gamtotvarkos planų rengimas/Rekomendacijos planų rengėjams ir jų vadovams // www.glis.lt/?pid=25&lang=lt&file=8; prisijungimo laikas: 2009-05-10.
43. Saugomų teritorijų planavimas/Strateginis saugomų teritorijų planavimas/Gamtotvarkos planai// http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=73; prisijungimo laikas: 2009-04-03.

44. Saugomų teritorijų sistema // http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=33#r/8; prisijungimo laikas: 2009-04-14.
45. Teisinė informacija/Tarnybos direktoriaus įsakymai // <http://www.vstt.lt/VI/index.php#a/449>; prisijungimo laikas: 2009-04-03.
46. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatai // http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=30; prisijungimo laikas: 2009-09-15.
47. Veikla/Ataskaitos/Krekenavos regioninio parko direkcijos 2008 m. veiklos ataskaita // <http://krpd.am.lt/VI/index.php#a/108>; prisijungimo laikas: 2009-03-05.

SANTRAUKA

Žaliosios girios gamtotvarkos plano audito organizavimas ir jo reikšmė

Reikšminiai žodžiai: gamtosauginis auditas, tvarkymo efektyvumo vertinimas, Paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST), Natura 2000.

Gamtosauginis auditas – tai saugomų teritorijų auditas, kurio metu tikrinama, kaip yra atlikti gamtotvarkos planuose numatyti darbai. Užsienio šalyse toks auditas atliekamas jau seniai, yra sukurta įvairių vertinimo metodikų, o Lietuvoje dar tik ruošiamasi jį atlikti.

Vykdamas gamtotvarkos planuose numatytus darbus, svarbus vaidmuo tenka regioninių parkų direktorijoms. Todėl šiame darbe buvo atliekamas pasirinkto gamtotvarkos plano auditas: tiriama, ar direktorija, paskirta kaip atsakinga už Žaliosios girios PAST, vykdo išsipareigojimus, ar organizuoja gamtotvarkos plane numatytus darbus, ar laikosi terminų. Taip pat buvo tiriamas jau įgyvendintų darbų tinkamumas, analizuojamos neįgyvendintų darbų priežastys, tikrinama gamtotvarkos plano kokybė.

Darbe atliktas kompleksinis vertinimas, nes buvo apklausiami įvairūs asmenys, susiję su skirtingais šio gamtotvarkos plano rengimo ir vykdymo etapais: plano rengimu, ruošimu tvirtinimui, koordinavimu, darbų vykdymu. Jų išsakytos mintys apibendrintos ir iš dalies patvirtintos gautais dokumentais.

Šiame darbe, kaip duomenų patikimumo šaltinis, pateikiama ir ekspertinė apklausa, kad būtų galima objektyviau vertinti situaciją, susijusią su gamtos apsauga, gamtotvarkos darbų vykdymu, susiduriamomis problemomis, gamtosauginiu auditu ir jo reikalingumu saugomoms teritorijoms.

SUMMARY

Audit Organization for Green Forest Nature Management Plan and Its Importance

Keywords: management plan audit, effectiveness evaluation, Special Area of Conservation, biodiversity, Natura 2000.

Management plan audit is an examination of plan realization in conservation areas. Such kind of audit has been performed in foreign countries for many years, different methods of site conservation assessments have been created. Lithuania is just preparing for this kind of auditing.

Success of such activities depends on management of regional parks, which are responsible for the implementing of these works. Accordingly, audit of the chosen territory was performed: relevance of implemented works was analysed, quality of management plan was checked, and reasons of uncompleted tasks were discussed in this work.

It can be said, complex assessment was performed, because several experts were questioned. They were chosen according to their responsibility for separate management plan parts, namely: plan creation, preparation for confirmation, coordination, and performance. Their opinions and thoughts were summarized and partly confirmed by acquired documents.

This work also contains analysis and results of experts' viewpoints. It provides good insights on nature conservation, importance of management plan audit, critical examination of achievements, and problems they confront.

PRIEDAI

Žaliosios girios gamtotvarkos plano priemonių įgyvendinimo planas

Uždavinys	Priemonės pavadinimas	Atsakingos institucijos	Priemonės įvykdymo terminas arba periodiškumas	Priemonių finansavimo ir įgyvendinimo prioritetai ¹
1. Gerinti saugomų paukščių rūšių buveinių būklę siekiant sudaryti jiems palankesnes gyvenimo (perėjimo, mitybos) sąlygas	1.1. Parengti rekomendacijas ir informuoti apie jas valstybinių ir privačių miškų savininkus ir valdytojus, siūlant: - nekirsti storesnių nei 20 cm sausų medžių; - nekirsti brandžių medžių, kurie auga nebrandžiuose medynuose; - ugdomaisiais kirtimais žvirblinių pelėdų maitinimosi vietose formuoti mišrius eglės medynus su ne mažesne kaip 20 proc. lapuočių priemaiša (iš viso 262 ha plote); - teritorijoje nenaudoti pesticidų	Krekenavos regioninio parko direkcija	2007–2016 metai	II
	1.2. Iškelti vapsvaėdžiams dirbtinius lizdus išskirtose šių paukščių veisimosi vietose (18 lizdų)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008 metai	I
	1.3. Iškelti juodiesiems gandrams dirbtinius lizdus išskirtose šių paukščių veisimosi vietose (11 lizdų)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008 metai	I
	1.4. Iškelti žvirblinėms pelėdoms inkilus su specialiomis apsaugomis nuo miškinių kiaunių, išskirtose žvirblinių pelėdų veisimosi vietose (14 vnt.)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008 metai	I
	1.5. Įgyvendinti hidrologinio režimo atstatymo projektą	Krekenavos regioninio parko direkcija	2009–2012 metai	I

2. Sumažinti vietines miškinių kiaunių ir kranklių populiacijas bei ateityje neleisti joms padidėti	2.1. Vykdyti teritorijoje supaprastintą plėšrūnų apskaitą (miškinės kiaunės skaičiuojant žiemą pagal pėdsakus, o kranklius pavasarį pagal užimtus lizdus)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2007–2016 metai	I
	2.2. Įsigyti miškinėms kiaunėms ir kitiems plėšrūnams skirtų gyvagaudžių spąstų (100 vnt.)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008 metai	I
	2.3. Sudaryti sutartis su medžioklės plotų naudotojais, kad gyvagaudžiais spąstais būtų gaudomos miškinės kiaunės ir kiti plėšrūnai	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008–2016 metai	I
	2.4. Organizuoti kranklių gausos reguliavimą (rugsėjo–sausio mėn.), gaunant atitinkamą leidimą ir sudarant sutartis su medžioklės plotų naudotojais	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008–2016 metai	I
3. Sumažinti antropogeninį trikdymą	3.1. Pateikti pasiūlymus Panevėžio ir Kupiškio rajonų savivaldybėms dėl lankytojų lankymosi miške apribojimų retųjų paukščių veisimosi metu ir įrengti miško kelių užtvartas, kad kovo–liepos mėn. veisimosi ir veisimosi vietų apsaugos zonose nevažinėtų lankytojai. Pastatyti eismo apribojimui skirtus 15 ženklų (prie visų biosferos poligono teritoriją kertančių svarbesnių kelių).	VĮ Panevėžio miškų urėdija, Krekenavos regioninio parko direkcija	2007–2008 metai	II
	3.2. Pateikti rekomendacijas miškų valdytojams ir savininkams dėl miškų ūkio darbų, kad būtų kuo mažiau trikdomi paukščiai jų veisimosi metu (kovo–birželio mėn.)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2007–2016 metai	II
4. Informuoti visuomenę, vietos gyventojus ir kitus suinteresuotus asmenis apie teritorijos gamtines vertybes ir apsaugos poreikius	4.1. Įrengti informacinį stendą apie teritorijos gamtines vertybes ir apsaugos poreikius (1 vnt.)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2007 metai	II
	4.2. Išleisti informacinį lankstinuką apie Žaliosios girios PAST biologines vertybes (3000 egzempliorių tiražu)	Krekenavos regioninio parko direkcija	2008 metai	II

¹ Priemonių svarba: I – labai svarbios, II – svarbios, III – mažiau svarbios.

Šaltinis: Žaliosios girios gamtotvarkos planas.

Gamtotvarkos plano priemonių įgyvendinimo planas

Tvarymo priemonės pavadinimas, užimamas plotas, matavimo vienetas	6 lentelė. Gamtotvarkos plano priemonių įgyvendinimo planas														
	Planuojamos išlaidos										Lėšų suma	Atsakinga institucija	Lėšų šaltinis	Prioritetai	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016					
Parengti rekomendacijas ir informuoti apie jas valstybinių ir privačių miškų savininkus ir valdytojus, siūlant: - nekirsti storesnių nei 20 cm sausų medžių; - nekirsti brandžių medžių, kurie auga nebrandžiuose medynuose; - ugdomaisiais kirtimais žvirblinių pelėdų natūraliosiose formuotose mišrus eglės medynus su ne mažesne kaip 20% lapuočių priemaiša (iš viso 262 ha plote); - teritorijoje nenaudoti pesticidų	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KRPD		II
Vapsvaėdžiams išskirti dirbtinius lizdus (tvarymo plotai 1.1–1.18; iš viso 18 lizdų)		9000										9 000	KRPD	Struktūriniai fondai, EŽŪFKP	I
juodiesiems gandrims išskirti dirbtinius lizdus (tvarymo plotai 1.1–1.11; iš viso 11 lizdų)		5500										5 500	KRPD	Struktūriniai fondai, EŽŪFKP	I
Žvirblinių pelėdų veisimosi vietose išskirti joms skirtus inkilus ir įrengti specialias apsaugas nuo kiaušinių (tvarymo plotai 3.1–3.14; iš viso 14 inkilų ir 14 apsaugų)		7000										7 000	KRPD	Struktūriniai fondai, EŽŪFKP	I
Parengti specialų PAST hidrologinio režimo tikrinimo projektą			x	x									KRPD	EŽŪFKP	I
Aistatyti pažeistą teritorijos hidrologinį režimą			x	x	x	x						180 000	PMU	EŽŪFKP, Struktūriniai fondai	I
PAST vykdyti supaprastintą plėšrūnų apskaitą (kiaunių žemą pagal pėdsakus, o kranklių pavasarij pagal užimtus lizdus)	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	30 000	KRPD	Struktūriniai fondai, valstybės biudžetas	I	
Išigyti kiaušėms ir kitiems plėšrūnams skirtų gyvagaudžių spąstų (100 vnt.)		20000									20 000	KRPD	Struktūriniai fondai, valstybės biudžetas	I	
Sudaryti sutartis su medžioklės plotų naudotojais, kad gyvagaudžiais spąstais būtų gaudomos kiaunės ir kiti plėšrūnai		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KRPD		I	
Organizuoti kranklių gausos reguliavimą, gaunant itininkamą leidimą ir sudarant sutartis su medžioklės plotų naudotojais		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KRPD		I	
Įrengti teritorijoje vieną informacinį stendą	4000										4 000	KRPD	Struktūriniai fondai, EŽŪFKP	II	
Sureguliuoti miško lankytojų srautus retųjų paukščių veisimosi metu įrengiant laikinas kelių užtvaras ir 15 cismą ribojančių ženklų šalia kelių		7500									7 500	PMU, KRPD	EŽŪFKP, Struktūriniai fondai, PMU, valstybės biudžetas	II	
Pateikti rekomendacijas miškų valdytojams ir savininkams dėl miškų ūkio darbų, kad būtų kuo mažiau trinkdomi paukščiai jų veisimosi metu (kovos birželio mėn.)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KRPD		II	
Išleisti informacinį lankstinuką apie saugomos teritorijos biologines vertybes (3000 vnt.)	6000										6 000	KRPD	Struktūriniai fondai	II	
Iš viso:	62000	3000	183000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	269 000				

Priemonių svarba (prioritetai): I – labai svarbios, II – svarbios, III – mažiau svarbios

Šaltinis: Žaliosios girios gamtotvarkos planas.

KREKENAVOS RPD
2008 M. VEIKLOS PROGRAMOS FRAGMENTAS

Planuojamos priemonės (veiksmai) pagal veiklos sritis	Mato vienetas	Įvykdymo terminas (ketvirčiais)	Institucijos	Numatomas finansavimas	
				Suma (tūkst. Lt)	šaltinis
1	2	3	4	5	6
1. Teritorijos analizė ir planavimas					
1.1. Taikomųjų tyrimų ir stebėsenos (monitoringo) vykdymas ir organizavimas;	vnt.				
Monitoringo stebėsenos darbai NATURA 2000 teritorijose (PAPILDOMI TYRMAI)					
<ul style="list-style-type: none"> Žaliosios girios PAST (žvirblinė pelėda, lututė, gervė, juodasis gandras, vapsvaėdis) 	1	I-III	Krekenavos RP direkcija	0,5	VB
2. TERITORIJOS APSAUGA IR TVARKYMAS					
2.5. Priskirtų kuruoti saugomų teritorijų būklės vertinimas:					
Viržonų botaninis draustinis Naudvario botaninis draustinis Juostos hidrografinis draustinis Daugyvenės hidrografinis draustinis Daugyvenės kraštovaizdžio draustinis Žaliosios girios botaninis- zoologinis draustinis	6	II-III	Krekenavos RP direkcija	1,5	VB
2.6. Kita					
Žaliosios girios PAST (LTPANB001) gamtotvarkos plano priemonių įgyvendinimas:					
<ul style="list-style-type: none"> Inkilų (su apsaugomis nuo kiaunių) gamyba ir iškelimas pelėdų veisimosi zonose 	14 vnt.	III-IV	Krekenavos RP direkcija	5,8	VB
<ul style="list-style-type: none"> plėšrūnų apskaitų vykdymas, jų naikinimo organizavimas 		I-IV	Krekenavos RP direkcija	1	VB
<ul style="list-style-type: none"> rekomendacijų dėl miškų kirtimo ir dėl lankymosi apribojimų parengimas (eismo apribojimo ženklų ir kelio užtvarų vietų parinkimas), visuomenės informavimas 		I-III	Krekenavos RP direkcija	0,2	VB
<ul style="list-style-type: none"> informacinis stendas „Žaliosios girios PAST biologinės vertybės“ įrengimas 		II	VĮ Panevėžio miškų urėdija Krekenavos RP direkcija	-	VĮ Panevėžio miškų urėdijos lėšos
3. ETNOKULTŪRINĖS, ŠVIETĖJISKOS, PROPAGANDINĖS IR KITOS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS					
3.4. Leidybos organizavimas;					
Informacinis lankstinukas „Žaliosios girios PAST biologinės vertybės“	3000	IV	Krekenavos RP direkcija	3,0	VB
3.5 Paskaitų, pranešimų skaitymas:					

Planuojamos priemonės (veiksmai) pagal veiklos sritis	Mato vienetas	Įvykdymo terminas (ketvirčiais)	Institucijos	Numatomas finansavimas	
				Suma (tūkst. Lt)	šaltinis
1	2	3	4	5	6
Informacijos pateikimas tema „Saugomos NATURA 2000 teritorijos“	1	II	Krekenavos RP direkcija, Krekenavos Mykolo Antanaičio gimnazija		
3.6. Informacijos teikimas žiniasklaidai (masinės informacijos priemonėms):	vnt., val.				
Bendradarbiavimas su Pan TV, Aukštaitijos TV, LNK, LTV, KTV, Aukštaitijos radiju, rajono ir respublikine spauda		I-IV	Krekenavos RP direkcija		
3.7. Kita:					
Žemės ir miško savininkų informavimas, aiškinant galimybes pasinaudoti parama pagal Kaimo plėtros 2007-2013 metų programą. Pagalba savininkams patikslinant jų plotų, patenkančių į NATURA 2000 ribas		I-IV	Krekenavos RP direkcija		
Pažymų išdavimas siekiantiems gauti paramą dėl apribojimų privačioje miško valdoje NATURA 2000 teritorijose pagal Kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemones		I-IV	Krekenavos RP direkcija		

Šaltinis: Krekenavos regioninio parko direkcija.

**KREKENAVOS RPD
2009 M VEIKLOS PROGRAMOS FRAGMENTAS**

Veiksmai	Mato vnt., Kiekis	Vykdymo terminai (mėn. arba ketv.)	Bendradarbiaujančios institucijos, organizacijos – direkcijos partneriai (įvardyti)	Atsakingi vykdytojai (direkcijos padalinys arba darbuotojo pareigos, v., pav.)	Darbo laiko sąnaudos veiksmui vykdyti (darbo dienos)	Asignavimai (tūkst. Lt)		
						Valstybės biudžetas	ES fondai	Kiti šaltiniai (nurodyti)
Teritorijos analizė ir planavimas								
1. Taikomųjų tyrimų ir stebėsenos (monitoringo, įskaitant kraštovaizdžio monitoringą) vykdymas ir organizavimas:								
1.1. Monitoringas Žaliosios girios PAST (žvirblinė pelėda, juodasis gandras, vapsvaėdis)	3	I- III		Vyr. specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	57	12		
1.2. Monitoringas Dotnuvos- Josvainių miškų PAST (juodasis gandras)	1	II- III		Vyr. specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	15	6		
1.3. Monitoringas Lančiūnavos miško PAST (mažasis erelis rėksnys, papildomai- juodasis gandras)	2	II- III		Vyr. specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	20	7		
1.4. Krekenavos regioninio parko biologinės įvairovės būklės stebėseną, tyrimai	1	I-IV		Vyr. specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	35	8		

2.7. Naudvario miško LTPAN0001 gamtotvarkos planas (konsultavimas)	1	I-IV	VSTT	Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	3	0,8		
Saugomų teritorijų apsauga ir tvarkymas								
5. Natura 2000 ir kitų teritorijų priežiūros ir tvarkymo darbai: 5.1. Valstybiniame parke ar rezervate:								
5.2. Prižiūrai priskirtose saugomose teritorijose:								
5.2.1. NATURA 2000 teritorijos „Žaliosios girios PAST LTPANB001“ gamtotvarkos plano priemonių įgyvendinimas: - plėšrūnų apskaitų vykdymas, jų naikinimo organizavimas, - informacijos platinimas valstybinių ir privačių miškų savininkams apie kirtimo apribojimus ir kitas gamtosaugines priemones)	1	I-IV		Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	9	2		Aplinkos rėmimo programa (darbai vykdomi esant finansavimui)
-gyvagaudžių spąstų kiaunėms išigijimas	100	IV		Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	1			15
-inkilų su apsaugomis nuo kiaunių gamyba ir iškėlimas veisimosi zonose	14	III-IV	Ekologijos institutas	Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	7			7

-dirbtinių lizdų įrengimas vapsvaėdžiams	11	III-IV	Ekologijos institutas	Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	10			9
-dirbtinių lizdų įrengimas juodiesiems gandrams	18	III-IV	Ekologijos institutas	Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	10			5,5
9. Direkcijai priskirtų kuruoti saugomų teritorijų būklės vertinimas ir priežiūra:								
9.1. Viržonų botaninis draustinis 9.2. Naudvario botaninis draustinis 9.3. Juostos hidrografinis draustinis 9.4. Daugyvenės hidrografinis draustinis 9.5. Daugyvenės kraštovaizdžio draustinis 9.6. Žaliosios girios botaninis-zoologinis draustinis	6	III-IV	-	Vyr.specialistas (vyr. ekologas) J. Auglys	8	6		
Direkcijos veikla viešojoje erdvėje (švietėjiška, propagandinė, auklėjamoji, etnokultūrinė veikla)								
16. Informacijos teikimas žiniasklaidai:								

16.1.Publikacijų rengimas spaudai	9	I-IV		Direktorė	6	1,5		
				A.Kavaliauskienė				
				Vyr. specialistė (vyr. rekreacijos vadybininkė)	6	0,9		
				L. Juozaitienė				
				Vyr. specialistas (vyr. kraštotvar- kininkas)	4	0,8		
R. Grušauskas								
Vyr.specialistas (vyr. ekologas)								
J. Auglys	2	0,4						
kultūrologė	2	0,1						
I. Karošaitė								
16.2.Interviu TV ir radio laidoms	6	I-IV		Direktorė	3	0,6		
				A.Kavaliauskienė				
				Vyr.specialistas (vyr. ekologas)	1	0,3		
				J. Auglys				
17. Kita:								
17.4. Žemės ir miško savininkų informavimas ir konsultavimas, aiškinant galimybes pasinaudoti parama pagal Kaimo plėtros 2007-2013 metų programą, ir pažymų išdavimas.	20	I-IV		Vyr.specialistas (vyr. ekologas)	9	1,7		
				J. Auglys				
				Vyr. specialistė (vyr. rekreacijos vadybininkė)	30	6,8		
				L. Juozaitienė				

Pastaba: 2009 m. Asignavimų sumos, reikalingos saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo darbams, renginiams organizuoti, ekologinio švietimo projektams, yra paskaičiuotos apytiksliai, proporcingai paskirstant vyr. buhalterio, tiesiogiai nedalyvaujančio priemonių įgyvendinime, darbo užmokestį, sodros įmokas ir išlaidas ilgalaikio materialiojo turto einamajam remontui, komandiruotėms, patalpų nuomai, kvalifikacijos kėlimui, elektros energijai bei kt. paslaugoms.

Šaltinis: Krekenavos regioninio parko direkcija.

Gamtosauginio audito klausimynas

1. Vadovaujančios organizacijos (VSTT) duomenys:

- 1.1) organizacijos pavadinimas, tipas;
- 1.2) organizacijos misija ir uždaviniai;
- 1.3) ar į uždavinius įtraukti Natura 2000 darbai;
- 1.4) gyvosios gamtos skyriuje dirbančių darbuotojų skaičius;
- 1.5) gyvosios gamtos skyriuje dirbančių darbuotojų pasiskirstymas pareigomis;
- 1.6) saugomų teritorijų sistemos užimamas plotas.

1. Krekenavos RPD kaip vykdančios organizacijos duomenys:

- 2.1) esamų darbuotojų/etatų skaičius;
- 2.2) ar per paskutinius metus buvo priimta/atleista darbuotojų;
- 2.3) darbuotojų pasiskirstymas pareigomis;
- 2.4) darbuotojų kvalifikacija;
- 2.5) kas direkcijoje yra atsakingas už Žaliosios girios gamtotvarkos plane aprašytų darbų įgyvendinimą;
- 2.6) ar yra paskirtas pavaduotojas, galintis perimti pareigas;
- 2.7) ar gamtotvarkos plano dalys yra paskirtos keliems asmenims atlikti;
- 2.8) ar Natura 2000 darbai yra įtraukti į:
 - pareigybių aprašymus;
 - KRPD uždavinius;
 - KRPD veiklos programas;
- 2.9) kokia darbuotojų atsiskaitomybė;
- 2.10) kam teikiamos ataskaitos;
- 2.11) biuro ir gamtotvarkinė įranga;
- 2.12) ar turite pakankamai darbo išteklių;
- 2.13) ar pakanka personalo išteklių;
- 2.14) ar tinkama darbo įrangos kokybė;
- 2.15) tvarkomos teritorijos dydis;

- 2.16) ar pakanka lėšų numatytiems Natura 2000 darbams įgyvendinti;
- 2.17) kas finansavo naujo KRPD lankytojų centro statybą.

3. Gamtotvarkos planas:

- 3.1) kada parengtas gamtotvarkos planas;
- 3.2) kada patvirtintas/įsigaliojo;
- 3.3) ar gamtotvarkos planas įdėtas į segtuvą;
- 3.4) ar išverstas į kokią kitą kalbą;
- 3.5) ar yra nurodyti plano tikslai/uždaviniai/prioritetai;
- 3.6) ar aiškiai/suprantamai sudarytas;
- 3.7) ar aišku, kaip dokumentuoti atliktus darbus;
- 3.8) ar supažindinta visuomenė/darbuotojai;
- 3.9) ar buvo gamtotvarkos plano pakeitimų.

4. Teritorijos parinkimas ir ribos, apsaugos statusas:

- 4.1) kuo remiantis pasirinkta tokia teritorija ir ribos;
- 4.2) ar teritorija yra pakankamai didelė, kad būtų užtikrinta gamtos apsauga;
- 4.3) ar teritorijos ribos yra pažymėtos natūroje ir kokiais ženklais;
- 4.4) koks yra teritorijos nacionalinis apsaugos statusas ir kada jis buvo suteiktas;
- 4.5) koks yra teritorijos tarptautinis statusas ir kada buvo suteiktas.

5. Teritorijos įvertinimas:

- 5.1) ar įvertinta teritorija gamtotvarkos plane;
- 5.2) kada buvo vykdytas monitoringas;
- 5.3) kada buvo vykdyta plėšrūnų apskaita;
- 5.4) koks yra PAST saugomų paukščių skaičius, ar nemažėja;
- 5.5) ar žinomi retųjų rūšių skaičiai už PAST ribų;
- 5.6) kokie tyrinėjimai dar būtų reikalingi Žaliosios girios teritorijai.

6. Teritorijos tvarkymo tikslai/uždaviniai/veiksmai:

- 6.1) ar yra suformuluoti tikslai;
- 6.2) kur surašyti tikslai – ar tik plane ar dar kažkur;
- 6.3) ar nėra konflikto tarp tikslų ir kitų žmogaus veiklos aspektų.

- 6.4) ar yra suformuluoti ir ar tinkamai tvarkymo uždaviniai ir veiksmai;
- 6.5) ar nuveikti darbai yra prieinami darbuotojams/visuomenei;
- 6.6) ar tvarkymo veiksmai išmatuojami;
- 6.7) ar priimtini visiems su tvarkymu susijusiems asmenims/institucijoms;
- 6.8) ar jie realūs ir nustatytas jų įgyvendinimo laikotarpis;
- 6.9) ar nėra konflikto tarp politikos ir tvarkymo uždavinių.

7. Gamtotvarkinio plano įgyvendinimą ribojantys veiksniai:

- 7.1) ar identifikuoti ribojantys veiksniai (silpnybės, grėsmės);
- 7.2) ar tinkamai tai nustatyta;
- 7.3) ar kliūtys yra didelės;
- 7.4) kiek tai pakenktų tikslų įgyvendinimui;
- 7.5) ar buvo gauta kokių priekaištų dėl vykdomų tvarkymo darbų;
- 7.6) ar žmonės laikosi apribojimų, gal buvo kokių pažeidimų.

8. Tvarkymo zonos:

- 8.1) ar teritorija suskirstyta pagal tvarkymo ir apsaugos zonas;
- 8.2) ar yra apsaugos zonų privačiuose sklypuose;
- 8.3) ar tinkamai jos išskirtos;
- 8.4) ar pakankamai didelės;
- 8.5) ar zonos išskirtos žemėlapyje;
- 8.6) ar zonos yra išskirtos natūroje;
- 8.7) ar yra išskiriamos naujai atrandamos PAST zonos.

9. Tvarkymo strategijos ir teisiniai aspektai:

- 9.1) ar plano įgyvendinimo strategijos yra įtrauktos į direkcijos strateginį veiklos planą;
- 9.2) ar yra tvarkymo strategijų įgyvendinimo natūroje pavyzdžių;
- 9.3) ar yra požymių, kad įgyvendinant strategiją saugomos teritorijos būklė gerėja;
- 9.4) ar bus pilnai įgyvendinta strategija per numatytą plano periodą;
- 9.5) ar tvarkymo strategijos atitinka nacionaliniams gamtosaugos teisės aktams;
- 9.6) ar pakanka teisės aktų saugomoms teritorijoms;
- 9.7) kas atsakingas už pažeidimus saugomoje teritorijoje;
- 9.8) ar yra teritorijos sargyba, prižiūrėtojai.

10. Gamtotvarkos plano vykdymo klausimai

- 10.1) pagal ką sprendžiama, kuriuos darbus atlikti;
- 10.2) ar tvarkymo veiksmai yra fiksuojami;
- 10.3) kam yra pranešama apie atliktus darbus;
- 10.4) ar vykdomas monitoringas ir kas kiek laiko;
- 10.5) kokia metodika vadovaujantės vykdydami monitoringą;
- 10.6) ar parengtos rekomendacijos miškininkams;
- 10.7) ar iškelti inkilai, dirbtiniai lizdai;
- 10.8) ar nupirkti spąstai;
- 10.9) ar pastatyti užtvagai;
- 10.10) ar pastatyti eismą ribojantys ženklai;
- 10.11) ar įrengtas informacinis stendas;
- 10.12) ar išleistas lankstinukas ir koku tiražu;
- 10.13) ar pradėtas hidrologinio režimo atstatymo projektas;
- 10.14) ar yra numatytos vietos, kur atlikti hidrologinio režimo atstatymą;
- 10.15) kokios neatliktų darbų priežastys;
- 10.16) kuriuos numatytus ir neatliktus darbus reikėtų pakeisti kitais ir kokiais.

Klausimai Panevėžio miškų urėdijos inžinieriui V. Juozaičiui

- 1) ar buvo skirtos rekomendacijos iš Krekenavos RPD dėl medžių kirtimo;
- 2) ar laikotės šio skatinimo? Ar tai tik žodinis susitarimas ar turite jį įtraukę į dokumentus;
- 3) pagal ką orientuojatės, kuriose vietose negalima vykdyti kirtimų;
- 4) ar yra užfiksuotų savavališkų kirtimų saugomose teritorijose;
- 5) su kokiais sunkumais susiduriate vykdydami šio projekto darbus;
- 6) ar vykdėte ugdomuosiuos kirtimus žvirblinių pelėdų maitinimosi vietose;
- 7) ar planuojate pastatyti 15 eismo apribojimui skirtų ženklų? Ar įrašyta tai į veiklos planą;
- 8) ar stebite pastatytus užtvarus;
- 9) koks Jūsų požiūris į Natura 2000 projektą.

Klausimai plano rengėjui P. Kurlavičiui

- 1) kaip buvo rengiamas šis planas;
- 2) kodėl pasirinktos būtent tokios ribos;
- 3) kiek laiko užtruko plano rengimas;
- 4) ar netrūko informacijos, teisės aktų planui parengti;
- 5) ar buvo atliekami tyrimai plano rengimo metu;
- 6) su kokiomis problemomis susidurta;
- 7) kas dalyvavo plano rengime, kaip buvo paskirstyti darbai;
- 8) kaip vertinate šį planą.

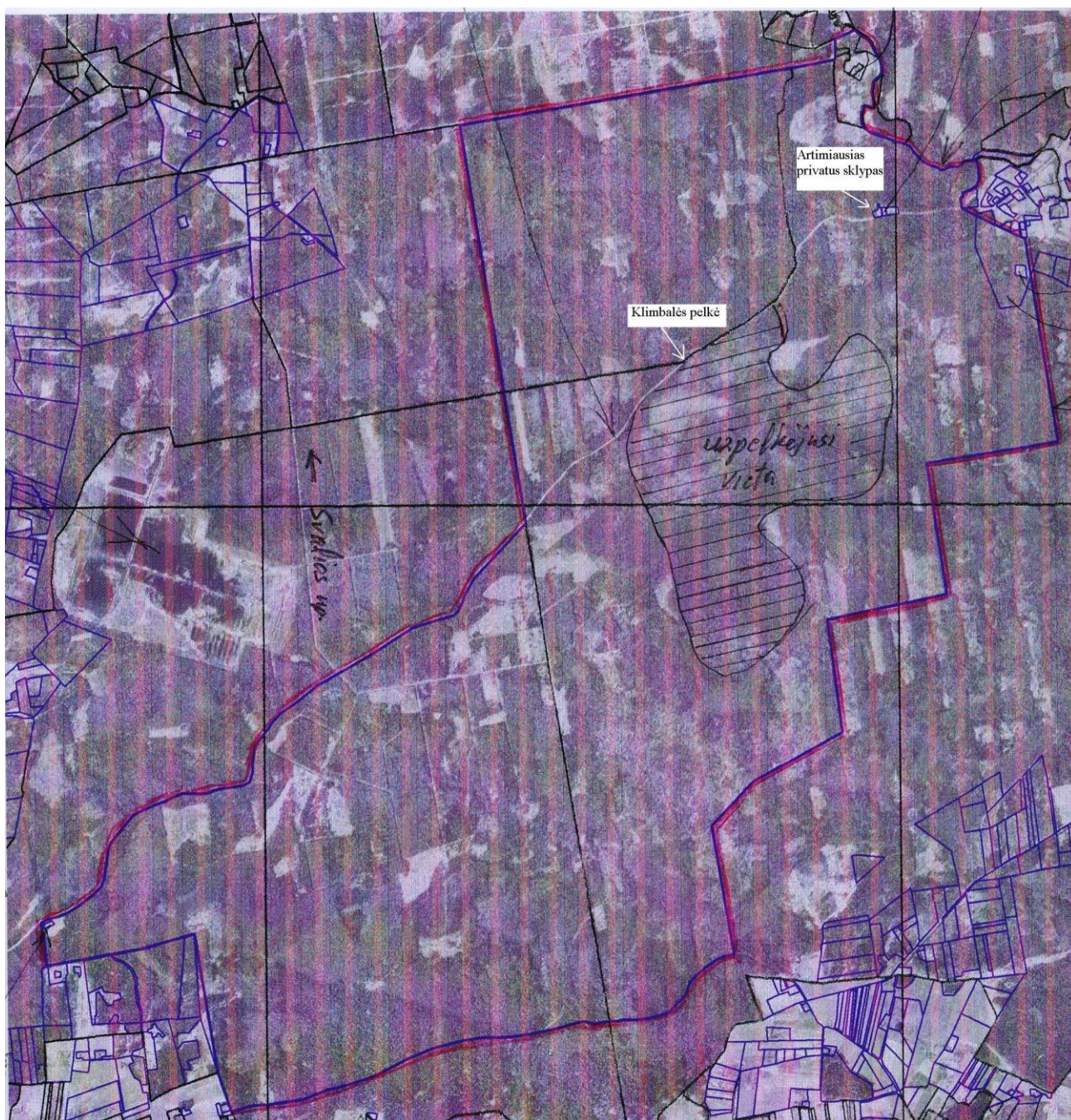
Klausimai AM atstovui D. Anuškevičiui

- 1) koks buvo AM indėlis ruošiant šį planą;
- 2) ar pagrindžiamojoje informacijoje - nustatinėjote eismą ribojančių ženklų vietas;
- 3) kuo remiantis buvo nustatytos tokios Žaliosios girios PAST ribos;
- 4) su kokiomis problemomis susidurta rengiant šį planą tvirtinimui.

Klausimai matininkui V. Žemaičiui

- 1) koks Jūsų požiūris į Natura 2000 projektą;
- 2) ar teko susidurti su hidrologinio režimo atstatymo darbais;
- 3) jūsų nuomone, ar reikalinga daryti hidrologinio režimo atstatymą;
- 4) ar yra tekę atlikinėti žemėtvarkinius darbus Žaliosios girios teritorijoje ir kokius;
- 5) kaip manote, ar Klimbalės pelkė yra tinkama vieta hidrologinio režimo atstatymui;
- 6) Krekenavos RPD minėjo, kad Klimbalės teritorijoje yra daug privačių sklypų, su kuriais reikėtų suderinti ir gauti jų sutikimą dėl hidrologinio režimo atstatymo. Ar tikrai teritorijoje yra tiek daug privačių sklypų? Ar galima išskirti teritoriją, kuri nekliūtų privatiems asmenims? Kuo remiatės taip sakydami, kokiais duomenimis;
- 7) kaip manote, kas galėtų būti nesuinteresuoti hidrologinio režimo atstatymu – kokie žmonės, kokios institucijos ir kodėl, pagrįskite.

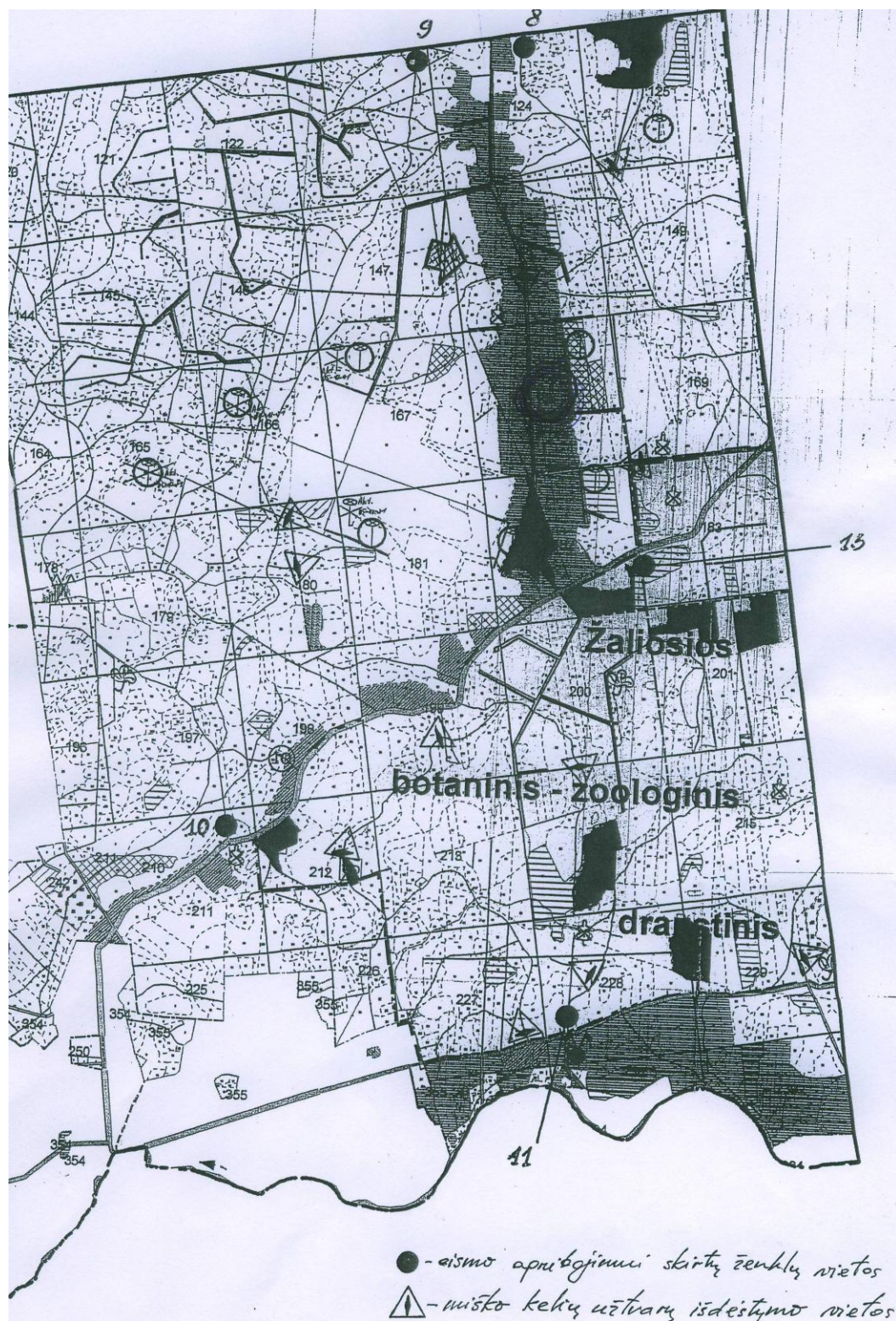
Žaliosios girios draustinio kadastro žemėlapis

Žymėjimai: raudonai apvesta Žaliosios girios draustinio teritorija. Mėlynos linijos rodo privačius sklypus. Balti plotai rodo iškirstas vietas. Tiesios baltos linijos – hidrologiniam režimui iškasti grioviai.

Šaltinis: kadastro duomenys 2009 m., matininko V. Žemaičio II.

Pavyzdys dokumento, kuriame lokalizuotos eismo ženklų ir užtvary išdėstymo vietos

Šaltinis: Panevėžio miškų urėdija.

Pavyzdys dokumento, pagal kurį girininkai orientuojasi, kuriuos lizdus reikia saugoti

VĮ Panevėžio miškų urėdija

Paukščių įrašytų į Raudonąją knygą lizdavičių ir perimviečių

ŽINIARAŠTIS

(2008-01-01 dienai)

(2007 m. pravestas monitoringas)

Eil. Nr.	Paukščio rūšies pavadinimas	Kv. Nr.	Skl. Nr.	Medžio su lizdu rūšis	Užimtumo metai	Informacijos šaltinis	Pastabos
1	2	3	4	5	6	7	8
Pyvesos girininkija							
1.	Vištvanagis (Accipiter gentilis L)	87	9	Pušis	1995	S.Skuja	
2.	Vapsvaėdis (Pernis apivorus L)	94	7	Juodalksnis	1996	S.Skuja	
3.	Gervė (Grus grus L)	37	7	-	1996	Girininkija	
4.	Juodasis gandras (Cicionia nigra L.)	278	12/13	Pušis	1996	S. Skuja	
5.	Vapsvaėdis (Pernis apivorus L.)	285	15	Eglė	1993	E. Drobelis	
6.	Gervė (Grus grus L.)	212	6		1996	Girininkija	
7.	Gervė (Grus grus L.)	287	3/11		1996	Girininkija	
8.	Gervė (Grus grus L.)	291	7		1996	“	
9.	Tetervinas (Lyrurus tetrix.L)	216	6		1996	“	
10.	Tetervinas (Lyrurus tetrix.L)	217	6		1996	“	
11.	Tetervinas (Lyrurus tetrix.L)	218	8		1998	“	
12.	Juodasis gandras (Cicionia nigra L.)	229	7	Pušis	2001	“	
13.	Juodasis gandras (Cicionia nigra L.)	232	12	Pušis	1996	S. Skuja	
14.	Vištvanagis (Accipiter gentilis L)	87	6	Beržas	2005	Girininkija	
15.	Tetervinas (Lyrurus tetrix.L)	281	2		2005	Girininkija	
16.	Vištvanagis (Accipiter gentilis L)	82	14	Beržas	2006	Girininkija	
17.	Vištvanagis (Accipiter gentilis L)	229	15	Beržas	2006	Girininkija	
18.	Vapsvaėdis (Pernis apivorus L)	257	1	Eglė	2006	Girininkija	
19.	Vapsvaėdis (Pernis apivorus L)	96	1	Pušis	2006	Girininkija	
20.	Vapsvaėdis (Pernis apivorus L)	4	9	Eglė	2006	Girininkija	
21.	Erelis rėksnys (Aquila pomarina C.L Brehm.)	9	13	Beržas	2006	Girininkija	

Šaltinis: Panevėžio miškų urėdija.

Eismo apribojimui skirtų ženklų lokalizavimo lentelės

Eil Nr.	Miškų urėdija	Girininkija	Kvartalo Nr.
1	Panevėžio	Pyvesos	201
2	Panevėžio	Pyvesos	273
3	Panevėžio	Pyvesos	290
4	Panevėžio	Pyvesos	235
5	Panevėžio	Pyvesos	80
6	Panevėžio	Pyvesos	22
7	Panevėžio	Pyvesos	81
8	Panevėžio	Žaliosios	124
9	Panevėžio	Žaliosios	123
10	Panevėžio	Žaliosios	211
11	Panevėžio	Žaliosios	227
12	Panevėžio	Karsakiškio	231
13	Panevėžio	Pyvesos	362
14	Panevėžio	Stumbriškio	191
15	Panevėžio	Karsakiškio	221

Šaltinis: Žaliosios girios gamtotvarkos planas.

EISMO APRIBOJIMUI SKIRTŲ ŽENKLŲ REKOMENDUOJAMOS IŠDĖSTYMO VIETOS
ŽALIOSIOS GIRIOS PAST

Ženklas pagal KET Nr.312, su papildoma lentele- galiojimo laikas: „kovo-liepos mėn.“

Eil. Nr.	Girininkija	Kvartalo Nr.	Patabos
1	Pyvesos	291	
2	Pyvesos	273	
3	Pyvesos	222	
4	Pyvesos	41	
5	Pyvesos	78/79	
6	Pyvesos	22/23	
7	Pyvesos	72	
8	Gegužinės	124	
9	Gegužinės	123	
10	Gegužinės	210	
11	Gegužinės	228	
12	Karsakiškio	231	
13	Pyvesos	182/183	
14	Karsakiškio	191	
15	Karsakiškio	241	

Šaltinis: Krekenavos regioninio parko direkcija.

Užtvarų lokalizavimo lentelė

Eil. Nr.	Girininkija	Kvartalo Nr.	Patabos, kiekis vnt.
1	Gegužinės	125	1
2	Gegužinės	148	1
3	Gegužinės	169/183	1
4	Gegužinės	180	2
5	Gegužinės	199	1
6	Gegužinės	212	1
7	Gegužinės	214	1
8	Gegužinės	227	1 Atstatomas buvusio užtvaro vietoje
9	Gegužinės	228	1 Atstatomas buvusio užtvaro vietoje
10	Gegužinės	229	1
11	Karsakiškio	126	1
12	Karsakiškio	150	1
13	Karsakiškio	174	1
14	Karsakiškio	191	1
15	Karsakiškio	204	2
16	Karsakiškio	205	1
17	Karsakiškio	241	1
18	Pyvesos	228	1
19	Pyvesos	240	1
20	Pyvesos	246	1
21	Pyvesos	264	1
22	Pyvesos	266	1
23	Pyvesos	290	1
	VISO		25vnt.

Šaltinis: Krekenavos regioninio parko direkcija.

Leidimas Panevėžio miškų urėdijai kirsti mišką

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA Serija A Nr. 003199

LEIDIMAS KIRSTI MIŠKĄ
VALSTYBINIŲ MIŠKŲ VALDYTOJUI, NAUDOTOJUI
Galioja nuo 2009 m. liepos mėn. 30 d.

Remiantis bendroju miškotvarkos projektu ir miško sanitarine būkle, leidžiama miško valdytojui (naudotojui) VĮ Panevėžio miškų urėdijai VĮ Panevėžio miškų urėdijoje, Gegužinės girininkijoje iškirsti:

Eilės Nr.	Kirtimų rūšis	Kvartalo Nr.	Sklypo Nr.	Vyraujanti medžių rūšis	Biržės plotas ha	Numatomas iškirsti apytikris medienos tūris, ktm		Medienos iškirtimo terminas	Medienos išvežimo terminas	
						bendras	likvidinis			
1	Kiti tarpiniai kirtimai	214	44,47-50,58,59,63	P	0,3	38	30	2009.12.31	2010.03.31	
2	Kiti tarpiniai kirtimai	213	26,29,30,44-48,70,71	P	0,4	56	44	2009.12.31	2010.03.31	
3	Kiti tarpiniai kirtimai	227	6,7,10,12,15-18,37-39	E	0,4	182	145	2009.12.31	2010.03.31	
4	Kiti tarpiniai kirtimai	228	3,4,7-9,12,14,16,18,19,	E	0,5	80	65	2009.12.31	2010.03.31	
5	Kiti tarpiniai kirtimai	183	1,2,7,16-18	E	0,1	16	12	2009.12.31	2010.03.31	
6	Kiti tarpiniai kirtimai	182	64,66,67,86	E	0,1	22	17	2009.12.31	2010.03.31	
7	Kiti tarpiniai kirtimai	148	52,67	B	0,1	4	3	2009.12.31	2010.03.31	
8	Kiti tarpiniai kirtimai	148	10-17,43-44,68,78,86,87,89	E	0,6	150	119	2009.12.31	2010.03.31	
9	Kiti tarpiniai kirtimai	167	10,12,15,19,20	E	0,2	29	23	2009.12.31	2010.03.31	
10	Kiti tarpiniai kirtimai	149	1,2,16,20-24,31,39,43,48,52,54	E	0,4	128	100	2009.12.31	2010.03.31	
11	Atrankinis san.kirt.	239	43,45-48	E	3,0	24	20	2009.12.31	2010.03.31	
12	Atrankinis san.kirt.	200	6-10,40,57,58,78,79	B	6,0	88	73	2009.12.31	2010.03.31	
13	Atrankinis san.kirt.	167	24,25	P	2,0	14	12	2009.12.31	2010.03.31	
Iš viso						14,1	831	663		

Privalomi rekvizitai: RAAD struktūrinio padalinio kodas; leidimo išgaliojimo data; miško valdytojo; struktūrinio padalinio pavadinimas; leidimo išdavimo pagrindas; leidžiamo kirtimo rūšis, kvartalo ir sklypo numeriai, plotas (ha), kirstina vyraujanti medžių rūšis, numatomas iškirsti apytikris bendras bei likvidinis medienos tūris (ktm); miško iškirtimo terminas; pagamintos medienos išvežimo terminas; ypatingos sąlygos; leidimą išdavusio pareigūno vardas, pavardė, pareigos, parašas ir leidimo išdavimo data; leidimą gavusio asmens vardas, pavardė, pareigos, parašas.

Ypatingos sąlygos Laikytis II-A gr. miškuose Saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamento 14.1.5 punkto reikalavimų (Žin., 2004, Nr. 131-4704), Žaliosios girios biosferos poligono nuostatų (Žin., 2004, Nr. 181-6713), Bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų reikalavimų (Žin., 2004, Nr. 41-1335).

ŠK Panevėžio miškų kontrolės skyrius; Leidimą išdavė vyriausioji specialistė Ona Rutkauskienė 2009.07.30

A.V.

Leidimą gavau Miško naudojimo miškotvarkos inžinierius Vidas Petrauskas

Miško iškirtimo ir pagamintos medienos išvežimo terminai pratęsti:

Šaltinis: Panevėžio miškų urėdija.

Pavyzdys užpildyto monitoringo blanko

				Puslapis 6 iš 13 puslapių
Teritorijos kodas LTPANB001				Už monitoringą atsakingas asmuo Julius Auglys
Teritorijos pavadinimas ŽALIOSIOS GIRIOS BIOSFEROS POLIGONAS				Adresas: Krekenavos regioninio parko direkcija, Dobrovolės k., Krekenavos sen., LT- 38301 Panevėžio r.
Rūšies lietuviškas, lotyniškas pavadinimas JUODASIS GANDRAS – <i>CICONIA NIGRA</i>				Tel.8-68618034
Pakartojimas ir data I-as; 2009-04-22				El. paštas: j.auglys@zebra.lt
Oro sąlygos Vėjas silpnas, giedra, t +10 C°				Stebėjimuose dalyvavusių vykdytojų sąrašas Julius Auglys
Stebėjimų laikas	Stebėjimų vieta	Stebėtų vienetų skaičius	Vietos savybių išsaugojimo laipsnio įvertinimas	Pastabos
08:30-12:00	Nr.08N	1 teritorija		Nr.08N yra papildoma stebėjimo vieta- priešgaisrinis bokštas, koordinatės: 0534811R/6191943S
08.40- 09.00	100°; 2 km	1		Maždaug ties Kv.174 pastebėtas pakilęs; ilgai skaido sukdamas ratu virš girios masyvo, kyla aukštyn ir nuosekliai tolsta pietų kryptimi (Karsakiškio kryptis) iki išnyksta už matymo ribų
09.35- 09.45	120°; 3,5-4 km	1		Skraido ratu virš miško, maždaug ties Kv. 206-207 leidžiasi

Šaltinis: Krekenavos regioninio parko direkcija.

Gamtotvarkos plano audito organizavimas ir jo reikšmė

Anketa ekspertiniam vertinimui

1) Kaip manote, ar Lietuvoje pakankamai dėmesio skiriama gamtos apsaugai?

- a) taip
- b) ne

2) Kaip įvertintumėte gamtotvarkos planų vykdymą dabartiniu metu dešimtbalėje sistemoje?

- a) puikiai (10 balų)
- b) labai gerai (9 balai)
- c) gerai (8 balai)
- d) vidutiniškai (7 balai)
- e) patenkinamai (6 balai)
- f) silpnai (5 balai)
- g) labai blogai (<4 balo)

3) Su kokiais sunkumais susiduriama vykdant gamtotvarkos planuose aprašytus darbus?

4) Ar yra finansavimo problemų? Kas jas galima būtų spręsti?

5) Ar, Jūsų manymu, gamtotvarkos planų vykdymas padės išsaugoti nykstančias gyvūnų, augalų ir grybų rūšis, jų buveines?

- a) taip
- b) ne

6) Kodėl taip manote?

7) Jūsų nuomone, ar bus visiškai pasiekti ir įgyvendinti gamtotvarkos planuose aprašyti tikslai?

8) Ar pakanka darbuotojų ir institucijų vykdančių planuose numatytus darbus?

- a) taip
- b) ne

9) Pagrįskite?

10) Kaip manote, ar bus reikalingas gamtotvarkos planų vykdymo gamtos sauginis auditas?

11) Kuo remiantis toks auditas galėtų būti atliekamas?

12) Kas Jūsų manymu, turėtų atlikti gamtos tvarkymo planų auditą?

13) Ar, Jūsų nuomone, gamtos apsaugos auditas pagerintų numatytų uždavinių įgyvendinimą?

- a) taip
- b) ne

14) Kodėl taip manote?

Ačiū!